

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Nedbalostní zavinění v trestním právu

Zpracoval: Lukáš Toman

Vedoucí práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.

Akademický rok 2012

PROHLÁŠENÍ O AUTORSTVÍ

Předkládám tímto k posouzení a obhajobě diplomovou práci zpracovanou na závěr studia na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, s použitím odborné literatury a pramenů uvedených v seznamu, který je součástí diplomové práce.

V Plzni dne: 29. 3. 2012

.....

podpis autora

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych rád poděkoval všem, kteří mi pomáhali s tvorbou této diplomové práce. Především bych rád poděkoval vedoucí diplomové práce, paní JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL.M., za cenné konzultace při zpracovávání práce.

Obsah

1. Úvod	3
2. Subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu.....	5
2.1. Subjektivní stránka.....	5
2.2. Zavinění.....	6
2.2.1. <i>Rozdíl mezi pojmem vina a zavinění.....</i>	<i>7</i>
2.3. Formy zavinění.....	8
2.3.1. <i>Složky, které tvoří zavinění.....</i>	<i>8</i>
2.4. Obsah zavinění.....	10
2.4.1. <i>Skutečnosti, na které se zavinění nemusí vztahovat.....</i>	<i>12</i>
2.5. Pachatelova představa a soulad s objektivní skutečností.....	13
2.6. Zavinění (doba, míra a dokazování).....	14
2.6.1. <i>Doba relevantní pro zavinění.....</i>	<i>14</i>
2.6.2. <i>Míra zavinění.....</i>	<i>14</i>
2.6.3. <i>Dokazování</i>	<i>14</i>
2.7. Úmysl.....	15
2.7.1. <i>Úmysl přímý.....</i>	<i>16</i>
2.7.2. <i>Úmysl nepřímý.....</i>	<i>16</i>
2.7.3. <i>Lhostejnost.....</i>	<i>18</i>
2.8. Nedbalost.....	19
2.9. Rozlišení forem zavinění	19
2.10. Konstrukce zavinění	20
2.11. Omyl a vztah zavinění k okolnostem zvláště přitěžujícím	21
2.11.1 <i>Omyl.....</i>	<i>22</i>
3. Nedbalostní zavinění.....	27
3.1. Formy zavinění.....	27
3.1.1. <i>Vědomá nedbalost.....</i>	<i>28</i>
3.1.2. <i>Nevědomá nedbalost.....</i>	<i>28</i>
3.1.3. <i>Hrubá nedbalost.....</i>	<i>29</i>
3.2. Míra opatrnosti.....	31
3.2.1 <i>Objektivní vymezení.....</i>	<i>31</i>
3.2.2. <i>Subjektivní vymezení.....</i>	<i>32</i>

3.2.3. <i>Míra opatrnosti a hrubá nedbalost</i>	34
3.3. Hranice nedbalosti.....	34
3.4. Nedbalostní trestné činy v dopravě.....	36
3.5. Nedbalostní zavinění – judikatura.....	36
3.6. Historický pohled na nedbalostní zavinění.....	38
3.6.1. <i>Obecně</i>	38
3.6.2. <i>Stav v letech 1918 - 1949</i>	39
3.6.3. <i>Stav v letech 1950 - 1961</i>	41
3.6.4. <i>Stav v letech 1962 - 2010</i>	42
3.6.5. <i>Stav od roku 2010 do současnosti</i>	43
4. Srovnání se zahraniční úpravou.....	44
4.1. Historické srovnání.....	44
4.2. Rekodifikační srovnání.....	45
4.3. Nedbalost.....	49
4.4. Judikatura.....	51
4.5. Shrnutí.....	52
5. Návrhy de lege ferenda.....	53
5.1. Hrubá nedbalost.....	53
5.2. Lhostejnost a srozumění.....	54
5.3. Míra opatrnosti.....	54
5.4. Trestní odpovědnost právnických osob.....	55
5.5. Shrnutí.....	60
6. Závěr.....	62
Seznam použitých zdrojů.....	64
Resumé.....	67

1. Úvod

Zavinění v trestním právu je významným institutem a nedbalost je jen jedna z jeho forem. Pro jeho dostatečné pochopení je cílem této diplomové práce nejprve stručně charakterizovat širší pohled na zavinění prostřednictvím místa subjektivní stránky ve skutkové podstatě trestného činu a její obligatorní a fakultativní složky.

Pozornost je věnována zejména zavinění jako takovému, neboť obecný výklad tohoto pojmu je pro vybranou problematiku významné z toho důvodu, že nelze provést detailní výklad pouze jedné části (nedbalosti) bez pochopení celku, do kterého patří. Proto ve stručnosti, po obecnějším pohledu na zavinění, je potřeba vymezit vzájemné rozdíly v pojetí zavinění nedbalostního a zavinění úmyslného. Zejména pak charakteristikou hraničních případů za použití příkladů hlavně pak judikatury.

Se zaviněním úzce souvisí i institut omylu v trestním právu, tak budu v rámci této práce věnovat i stručný pohled na vztah zavinění zejména nedbalostního s omylem.

Po zařazení nedbalostního zavinění do širšího celku dále bude práce věnovat detailnějšímu rozebrání a zkoumání tohoto institutu včetně judikatury pro ilustraci jednotlivých forem a rozdílů.

V bezprostřední souvislosti s analyzováním pojetí nedbalostního zavinění v naší právní úpravě se v další části práce zaměřím na vývoj zavinění, zejména nedbalostního, v našem právu od roku 1918, kdy platil zákoník z roku 1852, až do současnosti, kdy platí již čtvrtý trestní zákoník na našem území od vzniku ČSR.

V návaznosti na předchozí historický pohled se v rámci komparace se zahraniční úpravou v další kapitole podívám na úpravu, která je naší velmi blízká, jak historickým vývojem, tak geografickou polohou. Pro komparaci jsem zvolil úpravu slovenskou, kde chci poukázat na prvotní dualismus úprav, který následně byl odstraněn novým zákoníkem, a nakonec porovnat současný stav slovenské úpravy, kdy zákoník z roku 1961, byl nahrazen novým nejen u nás, ale i na Slovensku.

V závěru práce se zaměřím nejen na shrnutí toho, jak je stávající úprava vyhovující, ale i na návrhy na její zlepšení, jak z hlediska toho, co navrhovala právní nauka, tak i návrhů, které se zmiňují v současnosti, včetně vlastních postřehů a pohledu na novou odpovědnost právnických osob, o které se de lege ferenda diskutovalo již delší dobu, ale zákon č. 418/2011 Sb. - Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je účinný až od 1. ledna 2012. Tomuto nově zavedenému institutu bude věnována v závěrečné části největší pozornost, protože se jedná o zajímavou problematiku. Je to institut, který není typický pro kontinentální právní kulturu, a proto si zaslouží detailnější charakteristiku zahrnující i jiné možnosti řešení úpravy.

2. Subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu

Pro jasnější osvětlení místa a významu nedbalostního zavinění v českém trestním právu je třeba nejprve stručně věnovat pozornost vztahu zavinění obecně se širším celkem. Jako hlavní funkce trestního práva je bezesporu vnímáno to, že společnost chrání před trestnými činy. Naše současná platná právní úprava vnímá trestný čin, tak že říká: „*trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*“ dle §13 odst. 1 zákona č.40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ). Z této definice nám vyplývají dvě obligatorní podmínky, které musejí být vždy splněny - protiprávnost a znaky uvedené v zákoně.¹ Konkrétněji se pak hovoří o protiprávnosti, typových znacích trestného činu (znaky skutkové podstaty) a obecných znacích uvedených v zákoně (stanovený věk, přičetnost a u mladistvých rozumová a mravní vyspělost)².

Pro bližší vysvětlení jaký je vztah mezi zaviněním a trestným činem je zejména důležitá skutková podstata trestného činu (pomocí jednotlivých znaků určujeme, o jaký trestný čin půjde), protože zahrnuje čtyři obligatorní znaky, jimiž jsou: objekt (hodnoty, proti kterým trestný čin směřuje), objektivní stránka (zahrnuje jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem), subjekt (charakterizuje pachatele) a subjektivní stránka (vnitřní vztah pachatele k jednání). Nemá-li čin všechny tyto znaky, tak není naplněna skutková podstata a nemůže se tedy ani jednat o trestný čin³. Což bezprostředně souvisí s požadavkem, §13 odst. 1 TZ, že má vykazovat všechny znaky uvedené v zákoně, tedy každou z výše uvedených složek.

2.1. Subjektivní stránka

U posledně jmenovaného znaku – subjektivní stránky - je jediným obligatorním znakem zavinění⁴, které se v českém TZ objevuje ve dvou formách – zavinění nedbalostní a zavinění úmyslné. Literatura dále hovoří o fakultativních

¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.114. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

² JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.119 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

³ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.146. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

⁴ HENDRYCH, Dušan. Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1 (Váz.).

znacích, které nemusejí být obsaženy ve skutkových podstatách všech trestných činů, ale v případech, kdy jsou uvedeny, je vyžadováno, aby došlo k jejich naplnění, aby mohla být naplněna i subjektivní stránka trestného činu.⁵ Jelínek dělí na pohnutku (motiv) a cíl (záměr), zatímco Novotný i Kratochvíl rozlišují pohnutku, cíl a záměr.⁶

Pohnutka je uváděna jako vnitřní faktor iniciace.⁷ Příkladem pohnutky je, když jednání podle § 140 TZ „*Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*“ učiní dle § 140 odst. 3 písm. j) TZ „...z jiné zavrženíhodné pohnutky.“ V případech, kdy je pohnutka součástí skutkové podstaty, není možné, aby podle § 42 písm. b) TZ bylo soudem přihlédnuto k této pohnutce jako k přitěžující okolnosti, jelikož by došlo k porušení § 39 odst. 4 TZ, který neumožňuje k okolnosti, která tvoří znak trestného činu, přihlédnout jako k okolnosti přitěžující.

Cílem je myšleno vše, čeho chtěl pachatel docílit, jako je například § 174 TZ „*Kdo se zmocní rukojmí a hrozí, že ho usmrtí anebo že mu způsobí újmu na zdraví nebo jinou vážnou újmu, s cílem donutit jiného, aby něco konal, opominul nebo trpěl, ...*“.

Záměr je obsažen v § 116 TZ pokračování v trestném činu, kdy jsou „...vedené jednotným záměrem...“.

2.2. Zavinění

Jak již bylo řečeno výše, zavinění je jedinou obligatorní složkou subjektivní stránky trestného činu a v našem trestním právu je odpovědnost za zavinění předpokladem k tomu, aby byla naplněna skutková podstata trestného činu. Zásada odpovědnosti za zavinění je jednou ze základních zásad našeho trestního práva. Tuto zásadu nalezneme v §13 odst. 2 TZ „*K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti*“. Herczeg bezprostředně na to navazuje, s tím že

⁵ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.208 ISBN 978-807-3575-090.

⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha : C. H.Beck, 2009, 834 s., s. 257. ISBN 978-80-7400-042-3

JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.207. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.220 ISBN 978-807-3575-090.

⁷ HATALA, V.Motiv a trestný čin.Bratislava: SAV, 1968, s. 7 a násl., s. 20 a násl.

„Pachateli zásadne nelze pričítat k tíži žádnou skutečnost, na niž by se nevztahovalo zavinění. K trestněprávní odpovědnosti za následek totiž nestačí, pokud ho pachatel jen způsobí (objektivní podmínka trestnosti), ale je nutno jej také zavinit (subjektivní podmínka trestnosti). Nezaviněné následky se nepřičítají a bez zavinění tak není trestný čin, ani trest.“⁸

Princip odpovědnosti za zavinění se uplatňuje v kontinentálním právním systému. Protikladem subjektivní odpovědnosti je odpovědnost objektivní, která se uplatňuje ve Francii u přestupků, kde pro trestnost postačuje objektivní odpovědnost, které je vyloučená pouze vyšší mocí (infractions purement matérielles) a dále pak v Anglii v institutu *strict liability offences*.

2.2.1. Rozdíl mezi pojmem vina a zavinění

S pojmem zavinění dost často bývá směřován pojem vina. Jak Jelínek, tak Novotný poukazují na to, že pojem vina je využíván v procesním právu (presumpce nevinny – v tomto případě je vina souhrn podmínek trestní odpovědnost včetně podmínek objektivních)⁹. Solnař ke vztahu zavinění a viny uvádí to, že se někdy používají jako synonyma. Jindy (např. v terminologii zákonů) se rozlišuje užší pojetí zavinění jako hlavní složky subjektivní stránky trestního činu, a širší pojetí viny, které subjektivní stránku trestného činu přesahuje. Tomu, kdo terminologicky nerozlišuje, se může rozdíl jevit, jako užší a širšího pojmu zavinění.¹⁰ I Novotný bere zavinění jako obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu, a pojmu vina přiřazuje taktéž širší pojetí ve smyslu odpovědnosti za spáchání trestného činu.¹¹

Pouze zavinění však nestačí, aby bylo možné dospět k závěru, že se jedná o trestný čin a bylo možné rozhodnout o vině osoby, která jej měla spáchat, neboť je jen jednou z podmínek takového závěru.

⁸ HERCZEG, J., Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 48. ISSN 1210-6348

⁹ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.208 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.221 ISBN 978-807-3575-090.

¹⁰ SOLNAŘ, V., Základy trestní odpovědnosti, Praha : Academia, s. 201. ISBN 8086199746

¹¹NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 221 ISBN 978-807-3575-090.

2.3. Formy zavinění

Na zavinění současná česká literatura pohlíží jako na „*vnitřní (psychický) vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, až již vytvořeným pachatelem nebo objektivně existujícím bez jeho přičinění již v době činu*“.¹²

V současnosti se u nás vychází z bipartice zavinění. Rozlišujeme tedy zavinění úmyslné §15 TZ a zavinění z nedbalosti §16 TZ. Miříčka měl v minulosti ohledně dělení jiný názor. Vycházel z tripartice zavinění a jeho záměrem bylo dělit na:

1. úmysl - výsledek byl účelem jednání, ať účelem konečným či toliko prostředkem k dosažení jiného konečného účelu.
2. nedbalost - viník pokládal výsledek toliko za možný, ale nedbal toho, nebo vůbec nevěděl, že výsledek nastane, ač to vědět měl.
3. vědomou vinu – kdy pachatel věděl, že výsledek nastane, že svým jednáním naplní všechny pojmové znaky trestného činu.¹³

V praxi se ovšem tento návrh neuchytil.

2.3.1. Složky, které tvoří zavinění

Z hlediska téma diplomové práce je zejména významné nedbalostní zavinění, ale pro jeho charakteristiku je nejprve třeba zkoumat obě formy zavinění a vzájemné rozdíly včetně případů, které jsou velmi hraniční.

Zavinění je založeno podle §15 a 16 na složce vědění a složce vůle.

a) *složka vědění (intelektuální)* – zahrnuje nejen to, jak pachatel vnímá realitu (odraz předmětů, jevů a procesů ve smyslových orgánech člověka), ale i představu takových předmětů a jevů, které pachatel vnímal dříve nebo ke kterým došel úsudkem na základě znalostí a zkušeností, (např. pachatel ví, že v České republice trvá základní školní docházka do 15let, a proto u žákyně sedmé třídy usoudí, že jí je okolo třinácti let, tedy že je mladší patnácti let, což má rozhodný význam pro spáchání trestného činu **pohlavního zneužití** podle § 187). Je potřeba, aby si toto

¹²JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.208 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

¹³MIRIČKA, August. Trestní právo hmotné : část obecná i zvláštní. Praha : Všehrd, 1934. 413 s

pachatel uvědomoval v době páchaní trestného činu nebo, aby to si to uvědomovat mohl nebo měl.¹⁴

b) *složka vůle* – u této složky se jedná zejména o chtění nebo srozumění (zda se pachatel rozhodne jednat určitým způsobem, pokud zná podstatu věci). V případech, kdy pachatel rozhodné skutečnosti nechce, ani s nimi není srozuměn, není žádný volní vztah.¹⁵

Pro lepší pochopení nejen složky volní, ale i pro ilustraci skutečnosti, jaký význam mají obě složky, hlavně pak složka volní, pro odlišení nedbalosti a úmyslu, literatura uvádí několik modelových situací:

V prvním případě pachatel někoho chce usmrtit a střílí ho – pachateli se rozhodné skutečnosti páchaní trestného činu jeví jako jisté a i je chce způsobit. Je přítomno, jak složka vědění – pachatel ví, že v případě, že někoho střílí do hrudi, dotyčný téměř jistě zemře – i složka volní – chce, aby dotyčný zemřel.

V dalším případě může jít o pouhé bodné zranění do břicha při přepadení. Když pachatel zanechá oběť svému osudu, nepomůže jí a ani neočekává, že mu někdo pomůže, je srozuměn s tím, že dotyčný zemře. Složka volní je tu přítomno ve formě srozumění s rozhodnými skutečnostmi a složka vědění spočívá, v tom, že pachatel ví, že je možné, aby dotyčný zemřel, i když se to nejeví jako jisté, ale s tou skutečností je srozuměn.

Ve třetím případě řidič motorové vozidla spoléhá bez přiměřených důvodů na to, že chodec, který o něm neví, včas uhne, pokud na něj zatroubí, případně, že včas vozidlo zabrzdí. Pokud i tak k nehodě dojde, tak pachatel věděl, že k tomu může dojít (složka vědění), ale nechtěl to způsobit a nebyl s tím ani srozuměn – složka volní tu chybí právě proto, že zde není ani chtění a ani srozumění pachatele.

V posledním případě se jedná o situaci, kdy magistra v lékárně přelila lék do lahvičky, o které se nepřesvědčila, že je prázdná. Uvnitř byla látka, která způsobila, že po podání léků léčené dítě zemřelo. I když nechtěla a ani s tím nebyla srozuměna (absence složky volní), protože si to neuvědomila, vzhledem

¹⁴ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.209 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

¹⁵ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník.Komentář.Praha C.H. Beck 2009, s. 166 ISBN 978-80-7400-109-3

k okolnostem a svým osobním poměrům to vědět mohla a měla (složka vědění je přítomna i zde).¹⁶

V předchozích čtyřech příkladech je vždy obsažena složka vědění, ale ve třetím a čtvrtém chybí složka volní. Rozdíl mezi nedbalostí a úmyslem je dán právě ve složce volní, protože pro rozlišení je podstatné, zda pachatel chtěl způsobit důsledek (první příklad) nebo s ním byl, alespoň srozuměn (případ druhý). V těchto případech půjde o úmysl. Zatímco ve třetím a čtvrtém případě nechtěli následek způsobit a ani s ním nebyli srozuměni a bude se jednat o nedbalostní zavinění.

O zavinění se nehovoří u nepřičetného podle §26 TZ, kdy buď chybí schopnost rozpoznávací (není možné hovořit ani o nejnižším stupni zavinění) nebo ovládací (chybí svoboda vůle, který je předpokladem zavinění).¹⁷

2.4. Obsah zavinění

Před detailnějším rozbořem forem zavinění, je třeba ještě se věnovat společnému výkladu zavinění. V prvé řadě z hlediska, jak velký okruh skutečností musí být zaviněním pokryt (obsah zavinění) a dále pak ty skutečnosti, na které se zavinění nemusí vztahovat.

Ze zavinění, jak jej chápou §15, a 16 je možné vyvodit, že zavinění se vztahuje k „*porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem*“ a to „*způsobem uvedeným v tomto trestním zákoníku*“ – tím se rozumí trestným činem, z čehož se vyvozuje, že musí vztahovat na všechny skutečnosti, které jsou znakem skutkové podstaty trestného činu (výjimku tvoří znaky subjektivní stránky – úmysl, nedbalost, pohnutka atd.), zvláště je pak zdůrazněn následek.¹⁸ Ohledně těchto znaků postačí, když pachatel zná fakta, která tyto znaky naplní. Nemusí vědět, co je značná škoda podle §206 odst. 4 písm. d), ale postačí, že ví, že měl svěřeno 750 000kč, které si přisvojil, ač patřily někomu jinému, a tím vznikla dotyčnému škoda ve výši svěřené částky.

¹⁶ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.222 ISBN 978-807-3575-090.

¹⁷ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.210 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

¹⁸ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník.Komentář.Praha C.H. Beck 2009, s. 167 ISBN 978-80-7400-109-3

Skutková podstata může obsahovat i znak, který vyjadřuje právní vztah, právní pojem nebo právní institut (normativní znak skutkové podstaty – ostatní jsou deskriptivní), musí se zavinění vztahovat i na tento znak. Pachatel ovšem nemusí vědět, co tento znak přesně znamená, ale postačí pouze laická představa.¹⁹ Příkladem je vyživovací povinnost, kdy otec dítěte nemusí vědět, jak je vyživovací povinnost upravena, ale stačí, že ví, že je otcem nezletilého dítěte, které není schopno se samo živit a ničím na jeho výchovu a výživu nepřispívá a má alespoň laickou představu o tom, že zde je z jeho strany povinnost vyživovat takové dítě.²⁰

Objekt trestného činu většinou ve zvláštní části TZ nebývá vyjádřen přímo, proto postačuje, když pachatel zná ostatní znaky, které jsou uvedené v zákoně a z kterých se objekt dovozuje. V případech, kdy ovšem objekt je výslovně vyjádřen (§ 312 TZ o teroru, je to ústavní zřízení), je třeba, aby se zavinění vztahovalo i na tento znak.²¹

Co se týče subjektu trestného činu, tak je vyžadováno, aby „zavinění pachatele obsahovalo faktické okolnosti obligatorních a fakultativních znaků, které jej jako subjekt ve skutkových podstatách charakterizují, např. § 223 dlužník.“²²

V případech, kdy je ve zvláštní části obsažen znak vyjadřující nedostatek dovolení např. „neoprávněně“ § 251 odst. 1 TZ, „bez povolení“ § 265 odst. 1 TZ, „v rozporu s jiným právním předpisem“ § 164 odst. 1, 2 TZ, „jinak než způsobem přípustným podle zákonných předpisů“ § 160 odst. 1 TZ apod., musí se zavinění vztahovat i na tuto výslovně uvedenou okolnost, která vyjadřuje nedovolenost. V ostatních případech je dostačující, když zavinění pachatele zahrnuje znaky skutkové podstaty, z nichž protiprávnost vyplývá.²³

¹⁹ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 223. ISBN 978-807-3575-090.

²⁰ Viz např. rozhodnutí NS ČSR 5 Tz 26/76 (č. 10/77Sb. rozh. tr.)

²¹ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník. Komentář. Praha C.H. Beck 2009, s. 168 ISBN 978-80-7400-109-3

²² KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha : C. H.Beck, 2009, 834 s., s. 241. ISBN 978-80-7400-042-3

²³ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.213 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

Trestné činy, kde je pojmovým znakem ohrožení, tak stačí, když bude zavinění zahrnovat možnost poruchy, a nemusí se vztahovat na samotnou poruchu. U obecného ohrožení § 272 TZ, stačí, že pachatel vydá lidi k nebezpečí smrti požárem, ale není již třeba, aby je zamýšlel skutečně usmrtit (úmysl ohrožovací). Zavinění ve vztahu k poruše (např. smrt) v sobě nutně zahrnuje zavinění ve vztahu k ohrožení. Opačně to neplatí – přestože je zamýšlel ohrozit, nezamýšlel jejich smrt.²⁴

2.4.1. Skutečnosti, na které se zavinění nemusí vztahovat

Naopak zavinění se nemusí vztahovat na objektivní podmínky trestnosti u trestného činu opilství § 360 TZ – zavinění se vztahuje jen na uvedení do stavu nepřičetnosti, ale již ne na následné jednání. Dále se zavinění nemusí vztahovat na právní posouzení skutku a jeho trestnost – pachatel nemusí vědět o trestnosti svého činu, jelikož platí zásada ignorantia legis non excusat (neznalost zákona neomlouvá).²⁵

Z hlediska protiprávnosti ve vztahu k celému právnímu řádu se v literatuře objevuje několik odlišných názorů.

Jelínek uvádí nejprve vztah k nedostatku dovolení, jak byl naznačen výše, ale dále konstatuje, že zavinění ve vztahu k protiprávnosti jako rozporu s celým právním řádem tu být nemusí.²⁶

Šámal ovšem říká, že v případech, kdy není nedovolenost vyjádřena přímo, tak stačí, že bude zavinění pachatele pokrývat znaky skutkové podstaty, z kterých protiprávnost vyplývá.²⁷ Takové to dovození je ovšem možné pouze ve vztahu okolností k celému právnímu řádu, což je názor, který prezentuje i Solnař, kdy uvádí, že protiprávnost je znakem skutkové podstaty vždy, i když není výslovně vyjádřena.²⁸

²⁴ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník. Komentář. Praha C.H. Beck 2009, s. 168 ISBN 978-80-7400-109-3
NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.224. ISBN 978-807-3575-090.

²⁵ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník. Komentář. Praha C.H. Beck 2009, s. 168 ISBN 978-80-7400-109-3

²⁶ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.214 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

²⁷ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník. Komentář. Praha C.H. Beck 2009, s. 168 ISBN 978-80-7400-109-3

²⁸ SOLNAŘ, V; FENYK, J; CÍSAŘOVÁ, D. Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, s. r. o., 2003, s. 275. ISBN 80-86199-74-6

Dalším pohledem na situaci je názor, který prezentuje Kratochvíl, který chápe protiprávnost jednak ve smyslu rozporu s celým právním řádem (i zde dělí na případy, kdy je znakem skutkové podstaty nedovolenost činu, jakožto rozpor s celým právním řádem, kde je nutné, aby se zavinění vztahovalo v tom smyslu, že je pachateli znám nedostatek dovolení, a na případy, kdy postačí, aby se zavinění vztahovalo na znaky, z kterých se protiprávnost dovozuje) a jednak ve smyslu trestní protiprávnosti jakožto trestnosti činu. Zavinění ve vztahu k prvému požaduje, zatímco ve vztahu k druhému již nikoliv.²⁹

Zavinění se konečně nemusí vztahovat ani na společenskou škodlivost. Vztahovat se ovšem musí na takové okolnosti, které budou takovou společenskou škodlivost zakládat. Stejně tak je potřeba, aby pachatelovo zavinění obsahovalo, alespoň takovou znalost okolností, z kterých je možné usuzovat minimální práh společenské škodlivosti.³⁰

2.5. Pachatelova představa a soulad s objektivní skutečností

Ani pachatelova představa o způsobeném následku nemusí odpovídat výsledku. Složka vědění i složka vůle nemusí přesně kopírovat realitu. Jedná se zejména o míru, jakou se následek může odchýlit od představy pachatele a stanovit limity, které jsou dány vymezením konkrétní skutkové podstaty.³¹

Podstatné je, aby představa podstatně nevybočovala od skutečného následku. Pokud je požadavkem „těžká újma na zdraví“ jako v § 145 TZ, tak rozhodující je, že pachatel chtěl způsobit újmu, která je chápána jako těžká újma na zdraví a již nezáleží na tom, zda místo § 122 odst. 2 písm. a) zmrzačení způsobil škodu podle písm. c) ochromení údu. Pachatel úmyslně způsobil těžkou újmu na zdraví, i když jeho představa byla od reality odlišná, protože zamýšlel jednu z možných podob téhož uvažovaného výsledku nebo účinku.³²

Jinak tomu ovšem je pokud představa pachatele a skutečnost vybočí z limitů a pachatel se mýlí v podstatných rysech, tak již tato skutečnost nebude

²⁹ KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha : C. H.Beck, 2009, 834 s., s. 241. ISBN 978-80-7400-042-3

³⁰ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.214 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

³¹ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 225. ISBN 978-807-3575-090.

³² ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník.Komentář.Praha C.H. Beck 2009, s. 169 ISBN 978-80-7400-109-3

kryta zaviněním (pokud byt cizího považuje za vlastní), v důsledku čehož nebude naplněna subjektivní stránka trestného činu.³³

2.6. Zavinění (doba, míra a dokazování)

2.6.1. Doba relevantní pro zavinění

U složky vědění již krátce bylo zmíněno, že zavinění ve vztahu k významným skutečnostem musí být dáno v době činu. Bezvýznamné jsou tedy takové představy a vůle, které jsou před činem a po činu. Rozhodné je, jestli přiměřenost důvodů, na které pachatel spoléhal, že jsou dány, aby neohrozil chráněný zájem, byla v době činu, ale už není relevantní, co vyšlo později najevo.³⁴

2.6.2. Míra zavinění

Nejde jen o vztah míry zavinění k formě zavinění (nedbalost nebo úmysl), ale i ve vztahu k jeho obsahu. Intenzita může být vyšší i nižší (míra neopatrnosti může být vyšší nebo nižší). Úmysl je bezesporu těžší forma než nedbalost. Při jinak stejných okolnostech vyšší míra zavinění má podstatný význam z hlediska výše trestu § 39 odst. 1, 2 TZ. Míra zavinění se zvyšuje v závislosti na tom, jak je pachatel obeznámen s rozhodujícími skutečnostmi, které naplňují znaky trestného činu. Pokud se dopustí ublížení na zdraví lékařka například podáním špatné dávky léků, tak jistě byla obeznámena s rozhodujícími skutečnostmi lépe než laik. U nedbalosti vyšší míra zavinění je rozhodující pro posouzení hrubé nedbalosti § 16 odst. 2 TZ.

2.6.3. Dokazování

Stejně jako ostatní znaky trestného činu, tak i subjektivní stránka musí být dokázána na základě skutkových zjištění. Hlavní problém tkví v tom, že se jedná o vnitřní stav pachatele, což znesnadňuje dokazování, které je velmi těžké provést na základě přímých důkazů. Jediným přímým důkazem by bylo přiznání

³³JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.215 Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

³⁴NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 226. ISBN 978-807-3575-090.

obviněného, ale ani to podle §2 odst. 5 TŘ „*nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu*“. Proto je využíváno důkazů nepřímých, kdy jsou subjektivních okolností dokazovány pomocí okolností objektivní povahy – například povaha nástroje užitého k útoku a jeho konkrétní použití nebo způsob jednání obviněného. Vždy musí být zjištěno, zda tu zavinění je a pokud ano, tak v jaké formě (*Závěr o zavinění pachatele musí být vždy prokázán výsledky dokazování a musí z nich logicky vyplynout*³⁵), tento závěr je závěrem právním. Nelze dojít k závěru o alternativním vztahu pachatele k zamýšlenému následku³⁶. Je třeba, aby forma byla zjištěna vždy, i při použití zásady *in dubio pro reo*.³⁷

K otázce toho, jak se má soud se zavinění vypořádat v rozsudku Šámal říká: „*Ve výroku rozsudku, popř. jiného rozhodnutí ve věci samé, je pak třeba uvést příslušnou formu zavinění, a to popisem skutečností, z nichž forma zavinění vyplývá (v tzv. skutkové větě, obsahující popis skutku), tak i formulací „úmyslně“ nebo „z nedbalosti“, popř. „z hrubé nedbalosti“ (v tzv. právní větě, v níž jsou skutková zjištění podřazena zákonné terminologii)*.“³⁸

2.7. Úmysl

Již bylo uvedeno, že české trestní právo vychází z bipartice zavinění a nedbalost je jen jednou z jeho forem. Nejprve je ovšem stručně třeba věnovat pozornost úmyslu, aby bylo možné jasně vymezit, jak pomocí složky vědění a volní dochází k rozlišení těchto dvou forem a jaký význam má jejich posouzení u případů, které stojí na pomezí úmyslu a nedbalosti.

Trestní zákon upravuje úmysl v § 15 takto:

„(1) Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo

³⁵ č. 19/1971 Sb. rozh. tr.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu z 10. prosince 1968, 8 Tz 122/68

³⁷ Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR dne 16. 6. 1976 čj. Tpjf 30/76

NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 228. ISBN 978-807-3575-090.

³⁸ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník. Komentář. Praha C.H. Beck 2009, s. 135 a 136. ISBN 978-80-7400-109-3

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.“

V odst. 1 písm. a) je upraven úmysl přímý (*dolus directus*) a v odst. 1 písm. b) úmysl nepřímý či eventuální (*dolus eventualis*).

Složka vědění i volní je tu v obou případech, ale na odstupňování složky volní závisí to, jako který druh úmyslu bude čin posouzen. U přímého úmyslu zákon výslovně hovoří o složce volní (pachatel chtěl porušit nebo ohrožit) a u úmyslu nepřímého je naopak zmíněna složka vědění (pachatel věděl, že může způsobit porušení nebo ohrožení). I když je tedy výslovně vyjádřena jen jedna složka, tak stále pro oba druhy platí, že si pachatel představoval rozhodné skutečnosti, alespoň jako možné (složka vědění), a že pachatel má vůli tyto rozhodné skutečnosti svým jednáním způsobit (složka volní).³⁹

2.7.1. Úmysl přímý

V případech, kdy pachatel výsledek pokládá za nutný, vždy půjde o úmysl přímý, protože v takovýchto případech výsledek i chce (pachatel oběť bodne nožem do břicha).

Stejně tak může jít o přímý úmysl, když pachatel sleduje výsledek, který je z hlediska trestního práva nezávadný, ale pro jeho dosažení musí nutně způsobit škodlivý následek (pachatel si chce koupit drahé auto a peníze na něj si chce opatřit loupeží).

Přímý úmysl je i případ, kdy pachatel sice chce způsobit následek, který předpokládá skutková podstata, avšak takovýto následek není jeho cílem (neposkytnutí první pomoci, protože si nechce auto zašpinit krví).⁴⁰

2.7.2. Nepřímý úmysl

Pachatelovým cílem není, aby porušil zájem chráněný zákonem, protože sleduje cíl jiný, ale bylo mu zřejmé, že jeho jednáním k porušení nejspíše dojde a

³⁹ HERCZEG, J., Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 48. ISSN 1210-6348

⁴⁰ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 231. ISBN 978-807-3575-090.

pro tento případ je s tím srozuměn. Tento způsobený následek však nebyl jeho přímým cílem.

U úmyslu nepřímého se tedy hovoří o srozumění pro případ, že způsobí porušení nebo ohrožení. Legální definici srozumění pak TZ uvádí v § 15 odst. 2 takto:

„(2) Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.“

„Na takové srozumění se pak usuzuje z toho, že „pachatel nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku, který si pachatel představoval jako možný, a to ať už by šlo o jeho vlastní zásah, nebo o zásah někoho jiného“.⁴¹

O nepřímý úmysl půjde i v těch případech, kdy pachatel svým jednáním nesledoval výsledek, který by byl pro trestní právo významný, ale možnost vzniku takového výsledku mu byla nepříjemná. Například když obchodováním s cennými papíry pracovník bance způsobí ztrátu, ale dále pak pokračuje v obchodech, které jsou rizikové, jelikož předpokládá, že tuto ztrátu dalšími obchody vyrovná. K tomuto nedojde a obchodování je zastaveno až v okamžiku, kdy zasáhne kontrolní orgán banky. *„I když ztrátu banky lze v představě obviněného označit jistě za stav nepříjemný, je zřejmé, že v okamžiku, kdy tato ztráta z neúspěšného obchodování obviněného a jeho spolupachatele nastala, byla v jeho představě narušena i vidina očekávaného příslibu onoho „příjemného“. Pro to, aby ho mohl opět dosáhnout, byl nucen připustit i ten pro něj „nepříjemný“ stav, protože jiný postup, tedy upuštění od dalšího obchodování, uzavření pozic a oznámení příslušným bankovním oddělením vzniklou situaci, mu bylo ještě nepříjemnější. Tento „nepříjemný“ stav – způsobení ztráty bance - tedy in eventum chtěl, tedy v té rovině, že s ní byl srozuměn, neboť postup, kdy by dodržel vnitrobankovní interní předpisy, ustanovení zákonných norem a vlastní pracovní smlouvy, mu byl v daném časovém rozmezí ještě nepříjemnější a chtěl se jej vyvarovat. Přitom je*

⁴¹ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 232. ISBN 978-807-3575-090.

*důležité, že obviněný, v době činu nespolehal na žádné konkrétní skutečnosti, které by mohly nepříznivý vývoj přerušit.*⁴²

Lze si představit situaci, kdy pachatel něco bude chtít a s něčím bude srozuměn (§ 187 TZ – trestný čin pohlavní zneužití – pachatel bude chtít souložit, ale bude pouze srozuměn s tím, že poškozené je méně než patnáct let). V tomto příkladu bude trestný čin spáchán s eventuálním úmyslem.⁴³

Většinu skutkových podstat lze naplnit i úmyslem nepřímým, pokud není výslovně obsažen požadavek (§ 316 TZ „s cílem“). U úmyslu přímého je závažnější míra zavinění a za jinak stejných okolností je přímý úmysl závažnější.

2.7.3. Lhostejnost

Spory působí takové případy, kdy vztah pachatele k fatálnímu následku (násilné útoky proti životu a zdraví) je lhostejný – pachateli bylo jedno, zda následek způsobí nebo ne.

V takových případech, kdy má pachatel kladné stanovisko, jak k tomu, že následek nastane, tak k tomu, že nenastane, jde o případy tzv. nepravé lhostejnosti, která je posuzována jako nepřímý úmysl, protože je tu srozumění na straně pachatele.

U tzv. pravé lhostejnosti ovšem není ani nejmenší volní vztah v důsledku toho, že je tu nulitní vůle. V předchozí úpravě toto bylo řešeno tak, že dané případy byly posuzovány jakožto vědomá nedbalost. Ve vztahu k současné úpravě v § 15 odst. 2 TZ pravá lhostejnost může být posuzována i jako úmysl nepřímý, protože by mohlo jít o smíření se s následkem mlčky, což uvádí Jelínek⁴⁴ a Herczeg⁴⁵ s Novotným⁴⁶ uvádějí, že by bylo možné na základě tzv. „*teorie smíření s naplněním znaků skutkové podstaty*“ chápat jako úmysl eventuální, ale jednalo by se o zpřísnění trestní represe, což ostatně konstatuje i důvodová zpráva a Šámal ve svém komentáři, ale dále k tomu uvádějí „... *ve srovnání s dosavadní praxí* (by

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. 11 Tdo 919/2004

⁴³ SÁMALa kol, Trestní zákoník. Komentář. Praha C.H. Beck 2009, s. 172 ISBN 978-80-7400-109-3

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.220. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

⁴⁵ HERCZEG, J., Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 48. ISSN 1210-6348

⁴⁶ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 234. ISBN 978-807-3575-090.

posouzení jako nepřímý úmysl) znamenalo zpřísnění trestní represe. Dopusud akceptovaná právní kvalifikace nultní vůle však není adekvátní (pachatele spíše zvýhodňuje), proto je logické ji změnit v právní kvalifikaci přiměřenou, a sice právě cestou „smíření se“ s možným následkem.“⁴⁷ a „...ve srovnání s dosavadní praxí znamenalo vyplnění dosud existujícího, byť vcelku velmi malého, vakua mezi *eventuálním úmyslem a vědomou nedbalostí*“⁴⁸, v čemž ovšem i na základě výše citované důvodové zprávy vidí záměr zákonodárce.

Pojetí pravé a nepravé lhostejnosti je z hlediska nedbalostního zavinění zajímavé zejména tím, jak se nová úprava vypořádala s pojetím případů, kdy se hovoří o pravé lhostejnosti, které se za předchozí úpravy posuzovaly jako nevědomá nedbalost, ale v současné úpravě je možné je řadit již pod úmysl nepřímý, což stejně jako výše citování jako zlepšení, protože s názorem, že to pachatele zvýhodňovalo, souhlasím.

2.8. Nedbalost

Druhou a méně závažnou formou zavinění je nedbalost, u které absentuje složka volní. Zákon rozlišuje, obdobně jako u úmyslu, nedbalostní zavinění vědomé a nevědomé. Jako vyšší intenzitu nedbalosti pak chápe nedbalost hrubou, která může existovat jako hrubá nedbalost vědomá i nevědomá. O nedbalosti bude pojednáno podrobněji v třetí kapitole

2.9. Rozlišení forem zavinění

Nepřímý úmysl hraničí na jedné straně s přímým úmyslem, na druhé straně s vědomou nedbalostí (o této hranici více ve 3. kapitole).

Pro ilustraci rozdílu přímého a nepřímého úmysl za využitím příkladů, které uvádí Novotný:

Příkladem přímého úmyslu ve vztahu k smrti bude takový pachatel, který při loupeži zneškodní majitele bytu zatažením škrtidla kolem krku, přičemž vidí, že poškozený nedýchá a modrá v obličeji. Poškozený v důsledku toho zemře.

V případě, že by pachatel majitele bytu svázal a do úst mu dal roubík, aby mu znemožnil přivolat pomoc. Poškozený se dusí a zřejmě hrozí jeho udušení, ale

⁴⁷ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku [online]. [cit. 2012-02-22]. Důvodová zpráva k dílu 2 – Zavinění – §15 až 17. Dostupné z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

⁴⁸ ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník.Komentář.Praha C.H. Beck 2009, s. 175 ISBN 978-80-7400-109-3

pachatel neučiní nic, co by mu usnadnilo dýchání a byt opustí, přičemž nepočítá s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit, aby se poškozený udusil – je tedy se smrtí poškozeného srozuměn. V tomto případě půjde o nepřímý úmysl.

Třetím příkladem je, když pachatel při opuštění bytu uvolní roubík natolik, aby poškozený mohl dýchat, a předpokládá, že se během hodiny vrátí dcera, která ho osvobodí. Ta ovšem nezávisle na jednání pachatele je usmrcena žárlivým manželem, proto poškozený zemře žizní. V tomto příkladě se jedná o vědomou nedbalost k následku smrti.⁴⁹

2.10. Konstrukce zavinění

V ustanovení § 13 odst. 2 TZ se hovoří o tom, že „*K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“ Toto ustanovení mj. slouží i jako interpretační pravidlo, kdy je k trestnosti činu zásadně zavinění úmyslné, pokud zákon výslovně nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti. V takových případech, kdy není uvedeno v zákoně, o jakou formu zavinění se jedná, je vyžadován úmysl. Přesto je tento požadavek v TZ v mnoha skutkových podstatách zdůrazněn, zejména tam, kde je vyžadován specifický úmysl (§ 386 odst. 1 TZ „*v úmyslu vyhnout se vojenské službě*“), a také tam, kde jde o shodné trestné činy, které se od sebe odlišují jen formou zavinění (např. u těžkého ublížení na zdraví podle § 145 TZ a těžké ublížení na zdraví z nedbalosti § 147 TZ). Zavinění z nedbalosti ve zvláštní části trestního zákona musí být tedy, jak bylo řečeno výše, výslovně uvedeno. Když skutková podstata obsahuje ohledně zavinění pojem „*byť i z nedbalosti*“ § 155 TZ ohrožení pohlavní nemocí, může být tento trestný čin spáchán úmyslně i z nedbalosti. U některých trestných činů zákon výslovně vyžaduje zavinění z hrubé nedbalosti § 232 odst. 1. Ovšem pokud ustanovení uvádí „*byť i z hrubé nedbalosti*“ §224 odst. 1, nestačí, aby byl spáchán jen z nedbalosti, ale tento čin musí být spáchán buď úmyslně, nebo alespoň z hrubé nedbalosti, ale už není podstatné, zda tato hrubá nedbalost byla vědomá nebo nevědomá.⁵⁰

⁴⁹ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.232 ISBN 978-807-3575-090.

⁵⁰ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s. 241. ISBN 978-807-3575-090.

2.11. Omyl a vztah zavinění k okolnostem zvlášť přitěžujícím

V předcházející části bylo podle § 13 odst. 2 TZ popsáno, že u základních skutkových podstat je vyžadováno úmyslné zavinění. Ovšem nebyla vyřešena otázka, jak je to u případů, kdy se jedná o kvalifikovanou skutkovou podstatu, kdy tu jsou okolnosti přitěžující nebo takové, které by podmiňovaly použití vyšší trestní sazby (okolnosti zvlášť přitěžující)? TZ vztah zavinění s okolnostmi přitěžující upravuje v § 39 odst. 5 a vztah zavinění ve vztahu k okolnosti zvlášť přitěžující v § 17 takto:

„K okolnosti přitěžující nebo k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne,

a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že trestní zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné, nebo

b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl.“

Úprava tedy volí opačnou zásadu než u základních skutkových podstat a postačí tedy, když byl těžší následek zaviněn z nedbalosti.

Jak vyplývá z výše uvedené úpravy v TZ, tak zákon rozlišuje mezi těžším následkem a jinou skutečností:

a) těžším následkem u kvalifikované skutkové podstaty, pak může být například smrt u trestného činu ublížení na zdraví - § 146 TZ. Ve vztahu ke smrti, jakožto těžšímu následku, pak postačí jen zavinění nedbalostní vědomé i nevědomé.

b) jinou skutečností jsou všechny takové skutečnosti, které blíže charakterizují znaky skutkové podstaty (objekt, subjekt, objektivní stránku nebo subjektivní stránku). Například § 140 odst. 3 písm. i) *„zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem“*.

U těchto okolností zákon uvádí formu v těch případech, kdy se vyžaduje úmyslné zavinění těchto okolností. Například § 171 TZ odst. 2 „úmyslu usnadnit jiný trestný čin“.⁵¹

2.11.1. Omyl

Problematika nesouladu představy pachatele s objektivní realitou už byla krátce naznačena výše. Omylem pak chápeme to, že vědění pachatele je v nesouladu se skutečností buď proto, že některé skutečnosti nevěděl nebo proto, že o ni neměl představu. Z toho plyne, že buď o nich nevěděl (omyl negativní), nebo si je mylně představuje (omyl pozitivní). Tento nesoulad může být skutkový (zda jde o věc cizí) nebo právní (zda a podle jakého ustanovení je čin trestný).⁵²

Omyl skutkový je upraven v § 18 TZ:

(1) Kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.

Kdo nevěděl, že rozhodné okolnosti jsou alespoň možné, tak skutkový omyl negativní u takového pachatele vylučuje, že šlo o čin spáchaný úmyslně nebo nedbalostí vědomou. Nevylučuje možnost spáchání trestného činu nedbalostí nevědomou, což bude posuzováno podle toho, zda pachatel sice nevěděl o některé okolnosti, avšak vzhledem ke svým osobním poměrům o ní vědět měl a mohl. Vyjdeme-li z příkladu, který uvádí Herczeg⁵³, kdy pachatel střelil do křoví, kde se domníval, že je zvěř. V tomto případě vyloučíme odpovědnost za vraždu podle § 140 TZ, ale budeme zkoumat, zdali není dána odpovědnost za usmrcení z nevědomé nedbalosti §143 TZ. Bude posuzováno, zda opravdu vědět neměl a ani nemohl, že se nejedná o zvěř (z hlediska lokality střelby vzhledem

⁵¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.231. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

⁵² HERCZEG, J.,Zavinění a omyl v novém trestním kodexu.Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 51. ISSN 1210-6348

⁵³ HERCZEG, J.,Zavinění a omyl v novém trestním kodexu.Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 52. ISSN 1210-6348

k nejbližšímu obydlí nebo třeba zda pachatel věděl, že se tu častěji pohybují lidé než domnělé zvíře).

Dále pak §18TZ hovoří o:

„(2) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky mírnějšího úmyslného trestného činu, bude potrestán jen za tento mírnější trestný čin, nejde-li o trestný čin spáchaný z nedbalosti.

(3) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky přísnějšího úmyslného trestného činu, bude potrestán za pokus tohoto přísnějšího trestného činu.“

Skutkový omyl pozitivní je dán u takového pachatele, který předpokládá, že jsou tu všechny znaky potřebné, aby byla dána trestní odpovědnost, avšak některý takový znak tu objektivně není (pachatel se domníval, že platí padělkem). Takové jednání bude posouzeno jako příprava §20 TZ (je-li trestná) příp. jako pokus §21 TZ, protože pachatel dopustil jednání s úmyslem spáchat trestný čin. Podle odst. 3, pokud jde o pokus naplňující znaky přísnějšího trestného činu, tak jako takový bude i trestán, zatímco odst. 2 pachatel předpokládá, že naplnil znaky mírnějšího trestného činu a tedy v tomto případě bude potrestán podle postihu za tento mírnější trestný čin, pokud však nejde o trestný čin spáchaný z nedbalosti.

U omylu ohledně okolností podmiňujících použití vyšší trestní platí, že pachateli nelze takové okolnosti přičítat k tíži, protože nedostatek pachatelova vědomí ke vztahu k těžšímu následku, který musí být zaviněn úmyslně, i ve vztahu k jiné skutečnosti, kde se požaduje, aby o ní věděl, se vylučuje zavinění. Jiné to je u případů, kdy by ve vztahu k těmto okolnostem byla dostačující nedbalost, a bylo by nutné posoudit, zda omyl pachatel tu není složkou jeho nedbalosti.⁵⁴

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.234. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

„(4) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkovou okolnost, která vylučuje jeho protiprávnost, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.“

Omyl ohledně okolností vylučujících protiprávnost taktéž může existovat ve dvou podobách, kdy jednou předpokládá, že tu tyto okolnosti jsou (omyl pozitivní) nebo že tu nejsou (omyl negativní). U okolností vylučujících protiprávnost platí opačné než u předchozích omylů.

Negativní omyl ohledně těchto skutečností má stejný význam jako pozitivní skutkový omyl. Pachatel spáchal trestný čin a objektivně byly dány okolnosti, které vylučují protiprávnost, ale on o nich nevěděl, proto se to bude posuzovat jako pokus trestného činu (za předpokladu potřebné společenské škodlivosti – § 12 odst. 2 TZ).⁵⁵

Pozitivní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost má pak tedy analogicky stejný význam jako negativní skutkový omyl. Zde se pachatel domnívá, že jsou dány okolnosti vylučující protiprávnost (myslí si, že je napaden, ale ve skutečnosti se jedná jen o vtíp), může být odpovědný za trestný čin nedbalostní, pokud v jeho omylu je možné spatřovat nedbalost.⁵⁶

Teorie popisuje i některé zvláštní případy skutkového omylu. Jedná se o:

a) omyl v předmětu (error in objecta – in persona) – u pachatele je dán omyl v totožnosti předmětu útoku (osoby nebo věci) na, které útočí, případně ve vlastnostech předmětu útoku. Například pokud útok míří proto osobě A, ale dojde se záměnou s osobou B, i když se pachatel domníval, že je to A. Pokud jde o záměnu dvou rovnocenných objektů, nemá takový omyl z hlediska práva žádný význam.⁵⁷

b) omyl v kauzálním průběhu (aberratio ictus) – kauzální průběh děje se odchýlil od představ pachatele. Pokud například zaútočil proti osobě A, která se útoku vyhnula, a namísto ní zranil osobu B. Pachatelova představa se odchýlila od

⁵⁵ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D.: Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Orac, Praha 2003, s. 307. ISBN 80-86199-74-6

⁵⁶ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.246 ISBN 978-807-3575-090.

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.235. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

skutečnosti, s kterou se nekryje ani v obecných rysech. Ve vztahu k osobě B, pak půjde o dokonáný nedbalostní trestný čin (pokud způsobí těžkou újmu na zdraví, tak půjde o trestný čin těžké újmy na zdraví z nedbalosti), ve vztahu k osobě A o nedokonáný pokus úmyslného trestného činu (v tomto případě pokus vraždy)⁵⁸

c) *dolus generalis* - zvláštní případ omylu v kauzálním průběhu – pachatel útočí, ale postihne osobu podstatně jinak, než zamýšlel. Ve vztahu k *dolus generalis* se rozlišují dva případy:

Máme-li příklad, kdy pachatel zaútočil na osobu A s úmyslem jí zabít, která po útoku nejevila známky života, a pachatel se jí v domnění, že je mrtvá, v souladu s promyšleným plánem, pokusil zbavit tím, že jí hodil do přehrady, kde teprve došlo ke smrti utopením. Když pachatel už předem v hrubých rysech počítal s tím, že jí pro jistotu odstraní, tak je jde o *dolus generalis*, protože pachatel už předem měl promyšlený plán, který zahrnoval i odstranění, a jeho jednání tvoří jeden celek a půjde o trestný čin vraždy §140 TZ.⁵⁹

Jinak tomu je, když pachatel předem promyšlený plán, který by zahrnoval i odstranění, neměl. Pro podporu tohoto závěru je pak uváděno rozhodnutí: „*V případě pachatele, který napadl poškozenou opakovanými údery kladivem do hlavy v úmyslu ji usmrtit a pak v domnění, že poškozená již nežije, se rozhodl zbavit se jejího těla a vhodil je do vody, kde se poškozená utopila, nejde o tzv. dolus generalis, takže jeho jednání nelze posoudit jako dokonáný trestný čin vraždy, ale jen jako pokus vraždy ve více činném souběhu s trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti.*“⁶⁰

Druhým typem omylu, který TZ upravuje v § 19, je omyl právní:

„(1) *Kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat.*

(2) *Omylu bylo možno se vyvarovat, pokud povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývala pro pachatele ze zákona nebo jiného*

⁵⁸ č. 74/1965 Sb. rozh. tr. a č. 35/1975 Sb. rozh. tr.

⁵⁹ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.247 ISBN 978-807-3575-090.

⁶⁰ č. 12/1990 Sb. rozh. tr.

právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých obtíží.“

Právním omyl vychází z takové situace, kdy je dána neznalost nebo mylný výklad norem trestního práva nebo norem, které jsou po trestněprávní posouzení relevantní. Tento omyl má význam u majetkových a hospodářských trestných činů, kde by vyžadování znalosti konkrétní úpravy, mohlo být příliš přísné. I právní omyl je možno dělit na negativní a pozitivní. Výslovně upraven je v TZ omyl negativní, jak plyne z výše citované ustanovení, a spočívá v tom, že pachatel neví, že svým jednáním naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, i když ve skutečnosti trestný čin páchá. TZ hovoří o tom, že pachatel nejedná zaviněně, pokud se nemohl omylu vyvarovat. Kdy se omylu bylo možné vyvarovat, stanoví § 19 odst. 2 TZ. Rozlišuje se tedy omyl omluvitelný a neomluvitelný. Omluvitelný vylučuje zavinění pachatelem v obou formách, tedy vylučuje i jeho trestní odpovědnost. U neomluvitelného omylu bude pachatel odpovědný nejen za spáchaný úmyslný trestný čin, ale i za trestný čin spáchaný z nedbalosti. U takové omylu podle § 41 písm. h) soud přihlédne k tomu, že byl spáchan trestný čin v právním omylu, kterému se bylo možno vyvarovat, jako k polehčující okolnosti.⁶¹ U právního omylu pozitivního pachatel mylně předpokládá, že jeho jedná je trestným činem, i když to tak není. Tento čin je označován jako putativní delikt a trestní odpovědnost nevzniká podle zásady nullum crimen sine lege. Pachatel se nemohl dopustit trestného činu, i když si to přál.⁶²

⁶¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.236 a 237. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

⁶² NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.250. ISBN 978-807-3575-090.

3. Nedbalostní zavinění

3.1. Formy zavinění

Jak již bylo naznačeno výše, tak nedbalost je druhou formou zavinění a rozlišujeme nedbalost vědomou (*culpa luxuria*) a nevědomou (*culpa negligentia*). Charakteristické pro oba druhy je, že chybí složka vůle, což je i hlavní rozdíl oproti úmyslu. Složka vůle chybí v tom smyslu, že pachatel nechce následek relevantní pro trestní právo způsobit a ani není se způsobením takového následku srozuměn. Vůle spáchat trestný čin není, ale i tak pachatel směřuje k tomu, aby jednal, jak on sám chce, ale jeho cílem není trestněprávně relevantní následek (řidič, který srazil chodce na přechodu, chtěl jet do práce, ale již nechtěl způsobit smrt).⁶³

Pro vymezení nedbalosti se tedy při absenci složky volní využije složka vědění. V TZ je nedbalost upravena takto:

„(1) Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.“

V písm. a) je upravena nedbalost vědomá, u které pachatel o možnosti spáchat následek, který je pro trestní právo relevantní, ví. U nedbalosti nevědomé podle písm. b) o této možnosti neví.

O jaký druh nedbalosti a je-li vůbec dáno nedbalostní zavinění, bude posuzováno nejen vzhledem k vnitřnímu stavu pachatele ve vztahu k zákonným znakům trestného činu, ale i podle toho, zda jsou dány „*přiměřené důvody*“ u

⁶³ HERCZEG, J., Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 50. ISSN 1210-6348

vědomé nedbalosti, případně zda o „*okolnostech měl a mohl vědět vzhledem ke svým osobním poměrům*“ u nevědomé nedbalosti.

O problematice konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění už bylo pojednáno výše, v návaznosti na to je vhodné zmínit, že u trestných činů, u kterých postačí nedbalostní zavinění, je možné spáchat je nedbalostí vědomou i nevědomou. A v takových případech, kdy pachatel některé znaky uvedené v zákoně, které naplňuje, zná, ale některé ne, i když je vědět měl a mohl, tak jelikož se na část znaků vztahuje chtění nebo srozumění, ale na část se vztahuje jen nedbalost, půjde o trestný čin spáchaný z nedbalosti. Obdobně lze vymezit vztah mezi případy, kdy část znaků je zahrnuta nedbalostí vědomou a část nevědomou, pak trestný čin bude spáchán z nedbalosti nevědomé.⁶⁴

Zavinění z nedbalosti nelze chápat pouze jako opomenutí něčeho, neboť jednání z nedbalosti lze učinit i konáním.

3.1.1. Vědomá nedbalost

Vědomá nedbalost je založena na tom, že pachatel je schopen rozpoznat, že jsou tu takové okolnosti, které vytvářejí možné nebezpečí pro zákonem chráněný zájem, a pachatel si je tak vědom toho, že je tu možnost vzniku následku. Pachatel na základě nepřiměřených důvodů předpokládá, že se tak nestane. Tyto důvody ovšem nelze zaměňovat s omylem, u kterého je pachatelovo jednání pod vlivem nesprávné znalosti skutečnosti. U nepřiměřených důvodů pachatel znal stav, ale nesprávně zhodnotil riziko vzniku následků svého jednání.⁶⁵

Popis rozdílů mezi vědomou nedbalostí a eventuálním úmyslem je ponechán pozdějšímu výkladu.

3.1.2. Nevědomá nedbalost

Pachatel si u nevědomé nedbalosti není vědom toho, že může svým jednáním ohrozit nebo porušit zájem chráněný trestním zákoníkem, i když to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl. U pachatele byla jednak dána povinnost vědět (měl) a jednak i možnost vědět (mohl) o

⁶⁴ SÁMAL a kol, *Trestní zákoník. Komentář*. Praha C.H. Beck 2009, s. 184, ISBN 978-80-7400-109-3

⁶⁵ SÁMAL a kol, *Trestní zákoník. Komentář*. Praha C.H. Beck 2009, s. 184, ISBN 978-80-7400-109-3

možnosti způsobení následku. Tyto požadavky musejí být dány současně. Pokud jedna složka chybí, jednalo by se o čin nezaviněný.⁶⁶

3.1.3. Hrubá nedbalost

Trestní zákoník vedle vědomé a nevědomé nedbalosti ještě vymezuje tzv. hrubou nedbalost (*culpa lata*), která není zvláštním druhem, ale pouze vyjadřuje vyšší stupeň intenzity nedbalosti, kdy podstatným je přístup pachatele, který je zcela zjevně bezohledný k zájmům chráněným trestním zákoníkem. Hrubá nedbalost je novinkou v našem zákoně a je upravena v §16 odst. 2 TZ takto

„(2) Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.“

Důvodová zpráva hovoří o její využitelnosti zejména u trestných činů hospodářských a proti životnímu prostředí, které budou stíhatelné jen v případě hrubé nedbalosti. V zahraničních úpravách hrubá nedbalost není definována vůbec nebo odpovídá tomu, jak je u nás definována vědomá nedbalost.⁶⁷

Během diskuze nad pracovní verzí osnovy trestního zákoníku byla navržena další definice hrubé nedbalosti:

„Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem uvedeným v tomto zákoně nebo jiném zákoně upravujícím trestné činy porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem a zcela zjevně bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom zcela zjevně vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl. „

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 4 Tz 9/86

⁶⁷ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku [online]. [cit. 2012-02-22]. Důvodová zpráva k dílu 2 – Zavínění – §15 až 17. Dostupné z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

Tato navrhovaná verze využívá definic vědomé i nevědomé nedbalosti k vyjádření a rozlišení hrubé nedbalosti za využití pojmu „zcela zjevně“, který zasazuje do vymezení těchto dvou forem nedbalosti. Současná úprava, dle mého názoru, vymezuje vztah k vědomé i nevědomé nedbalosti obdobně jako navrhovaná úprava, i když místo pojmu „zcela zjevně“ využívá vyjádření „přístup k požadavku náležité opatrnosti svědčící o jeho zřejmé bezohlednosti“ a není navázaná na jednotlivé definice. Požadavek náležité opatrnosti je dán u nedbalosti obecně, a je možno říci, že u vědomé nedbalosti je dáno nedodržením náležité opatrnosti spoléháním na nepřiměřené důvody a u nevědomé nedbalosti tím, že kdyby pachatel dodržel náležitou opatrnost, tak o následku, který může způsobit svým jednáním, vědět měl a mohl. Podobu spatřuji v tomto z toho důvodu, že náležitá opatrnost je přímo navázaná na nepřiměřené důvody stejně jako u návrhu „zcela zjevně nepřiměřené důvody“, tedy i zřejmá bezohlednost souvisí s přiměřenými důvody. Obdobně u navrhovaného „zcela zjevně vědět měl a mohl“. Navrhovanou podobu považuji za jasněji vyjádřenou ve vztahu k formám nedbalosti oproti současné podobě, i když u obou podob spatřuji návaznost na definice, tak v navrhované podobě je toto vymezení přesnější. Navrhovaná podoba nakonec přijata nebyla.⁶⁸

Hrubá nedbalost může být, jak nedbalost vědomá, tak i nevědomá. V souvislosti s tímto vymezením Kratochvíl, který odlišuje formy odvozené a subodvozené a uvažuje tak nedbalost vědomou i nevědomou „prostou“ a nedbalost vědomou i nevědomou hrubou, popisuje problematiku rozlišování hranice mezi činy trestnými a beztrestnými. V předchozí úpravě TrZ §255 a) § 255a „(1) Kdo z vědomé nedbalosti jinému způsobí značnou škodu tím, že poruší podle zákona mu uloženou nebo smluvně převzatou důležitou povinnost při opatrování nebo správě cizího majetku,...“ byla kritériem pro rozlišení hranice mezi vědomou a nevědomou nedbalostí, zatímco v současném §221 TZ „(1) Kdo z hrubé nedbalosti poruší podle zákona mu uloženou nebo smluvně převzatou důležitou povinnost při opatrování nebo správě cizího majetku, a tím jinému

⁶⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. "Zrcadlo prvních třiceti šesti.." (paragrafů obecné části nového trestního zákona České republiky - 2002). Trestněprávní revue, Praha, C.H.Beck. ISSN 1213-5313, 2003, vol. Roč. 2, no. 1, s. 1-6.

způsobí značnou škodu, ...“ už bude ona hranice pro rozlišení mezi nedbalostí „prostou“ a nedbalostí „hrubou“, kdy již nebude podstatné, zda se jedná o hrubou vědomou nebo nevědomou.⁶⁹

3.2. Míra opatrnosti

Obecně bývá nedbalost vymezována, jakožto zanedbání povinné míry opatrnosti pachatelem, který způsobil nezamýšlený následek. TZ vymezuje formy nedbalosti, ale již neurčuje, co je jejím měřítkem. Tím je zachování určité míry opatrnosti. Míru opatrnosti nedodržuje jednak ten, kdo k jejímu dodržování je povinen, a jednak ten, kdo jí je podle svých možností je schopen dodržovat. Míra opatrnosti je dána spojením objektivního a subjektivního vymezení a jejich vzájemného vztahu.^{70 71}

3.2.1. Objektivní vymezení

U objektivního vymezení potřebné míry opatrnosti je u každého požadována stejná míra opatrnosti. Pouze výjimečně je požadována vyšší míra u osob vykonávající určité povolání (například lékaři). Pokud je dána vyšší míra, tak u všech osob vykonávající toto povolání je stejná. Měřítko této míry určují:

a) zvláštní právní předpisy - předpisy o bezpečnosti práce, předpisy o pravidlech silničního provozu

b) technické normy – *„Povinnost předvídat možnost způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem při výkonu některých povolání vyplývá nejen z bezpečnostních předpisů publikovaných ve Sbírce zákonů, ale i z technických norem. Pokud jde o obsah technické normy, neplatí zásada iura novit curia; obsah technické normy je třeba v trestním řízení dokazovat“*.⁷²

c) zvláštní uznávaná pravidla – podle dosažené úrovně odborných znalostí v určitém oboru (například postup lege artis v medicíně)

⁶⁹ KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha : C. H.Beck, 2009, 834 s., s. 256. ISBN 978-80-7400-042-3

⁷⁰ SOLNAR, Vladimír. Základy trestní odpovědnosti. Praha : Academia, 1972. 367 s..str.237.

⁷¹ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.234 ISBN 978-807-3575-090.

⁷² č. 28/1988 Sb. rozh. tr.

d) případy, kdy to není upraveno předpisy ani uznávanými pravidly, tak je třeba zachovat opatrnost přiměřenou okolnostem a situaci, kterou pachatel svým jednáním na místě vyvolal.⁷³ Bude se jednat zejména o takové situace, které nejsou upraveny vůbec („*lyžař je povinen přizpůsobit rychlost a způsob jízdy svým schopnostem a zkušenostem a celkové situaci na místě, jímž projíždí*“⁷⁴) nebo pouze obecně. V takových případech zpravidla bývá postupováno podle *obecně uznávaných zásad rozumného člověka*. Obecně lze tedy říci, že je dostačující dodržet stanovenou nebo ve společnosti uznávanou míru potřebné opatrnosti.⁷⁵

Vyšší míru než je stanovená nelze požadovat. Dokonce i v případech, kdy pachatel na základě svých znalostí a zkušeností nepokládá míru, která je stanovená, za dostačující, nelze to požadovat. Postačí dodržet míru stanovenou. Požadovaná míra je zachována i v případech, kdy sice odpovědná osoba nedodržela bezpečnostní předpis, ale zajistila bezpečnost jinak v souladu novými poznatky.⁷⁶

Mezi porušením míry opatrnosti a následkem musí být příčinná souvislost, ale je třeba, aby účelem porušeného předpisu bylo zabránit následku takového druhu, který nastal. Například červené světlo na semaforu zabezpečuje bezpečnost provozu na křižovatce, ale již neposkytuje ochranu bezpečnosti chodců ve větší vzdálenosti za takovou křižovatkou. V případech, kdy řidič nezastaví na červené světlo a za křižovatkou přejede chodce, který mu náhle vstoupil před rozjeté auto, tak že řidič nemohl střetu zabránit, je sice kauzální průběh mezi porušením bezpečnostního předpisu a následkem, jelikož kdyby řidič zastavil na křižovatce a čekal na zelené světlo, chodec by stihl vozovku bezpečně přejít, ale chybí vztah mezi účelem předpisu a způsobeným následkem.⁷⁷

3.2.2. Subjektivní vymezení

Jenom porušení objektivního kritéria nestačí k odpovědnosti za trestný čin spáchaný z nedbalosti. K takové odpovědnosti je třeba i subjektivní vymezení.

⁷³ č. 14/1978 Sb. rozh. tr.

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010

⁷⁵ SÁMAL a kol, *Trestní zákoník.Komentář*. Praha? C.H. Beck 2009, s. 185 a 186, ISBN 978-80-7400-109-3

⁷⁶ č. 4/1957 Sb. rozh. tr

⁷⁷ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.236. ISBN 978-807-3575-090.

Tím se rozumí taková míra opatrnosti, kterou je schopen pachatel v daném případě vynaložit. Zohledňovány budou:

a) osobní vlastnosti a zdravotní stav pachatele - zkušenosti, znalosti a okamžitý stav pachatele (kvalifikace, inteligence, postavení v zaměstnání apod.)

b) okolnosti konkrétního případu – ty, které jsou nezávisle na pachateli i ty, které jsou jím vyvolané (prostředí a okolnosti spáchaného činu – zejména místo a čas činu, viditelnost, povětrnostní podmínky, stav a povrch vozovky, výhledové poměry, mimořádný průběh události atd.).⁷⁸ Například u dopravní nehody, při níž došlo k ublížení na zdraví výhradně z toho důvodu, že řidič frekventant řídičského kurzu nezvládl po technické stránce řízení bojového vozidla při jízdě v zatáčce, přičemž nebyl patřičně usměrňován řidičem - instruktorem, nelze mu přičítat zavinění za tento škodlivý následek ve smyslu §16 písm. odst. 1. písm. a) či b) TZ. Obviněný jel na silnici poprvé a nebyl usměrňován instruktorem, který mu měl dát pokyn např. k najetí ke kraji vozovky), když proti němu v zatáčce vyjelo auto, lekl se a v důsledku toho se auto dostalo do smyku. Obviněný tedy nemohl dostát svým povinnostem a zachovat náležitou opatrnost a nelze mu tedy přičítat zavinění na vzniklém následku ve smyslu §16 odst. 1 písm. a) nebo b).⁷⁹

Výše bylo řečeno, že míra opatrnosti je dána spojením subjektivního a objektivního vymezení, což platí u nedbalosti vědomé i nevědomé. Výslovně je objektivní kritérium doplněné o subjektivní zmíněno jen u nevědomé (vědět měl a mohl), kde je stanovena povinnost i možnost předvídání ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem současně. Není-li jedna složka dána, je čin nezaviněný.⁸⁰ U vědomé nedbalosti například pachatel ví, že postup, při kterém došlo ke smrti člověka, odporoval předpisům (objektivní kritérium), ale pouze to nestačí a současně musí být posuzována na základě osoby pachatele a konkrétních okolností případu (subjektivní kritérium) – jinak bude posuzován člověk, který nemohl být na pracovišti vystřídán a jinak člověk, který akorát nastoupil na svou směnu. Když se pachatel sám od sebe pustí do takové práce, která vyžaduje

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s., s.225. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).

⁷⁹ č. 44/1988 Sb. rozh. tr.

⁸⁰ č. 6/1988 Sb. rozh. tr.

schopnosti či znalosti nebo koncentraci, které očividně nemá (kvalifikaci, svěžest, stav bez ovlivnění alkoholem apod.), je nedbalost spatřována v tom, že se úkolu ujal, i když pro něj nebyl v době činu dostatečně kvalifikován.⁸¹

3.2.3. Míra opatrnosti a hrubá nedbalost

U hrubé nedbalosti pachatel k požadavku náležité opatrnosti přistupuje tak, že to svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. U hrubé nedbalosti v návaznosti na předchozí výklad opět půjde o spojení subjektivního a objektivního vymezení, ale vzhledem k definici bude převažovat subjektivní. Například u nevědomé nedbalosti se pachatel i přes opakované upozornění na nutnost seznámit se s příslušnými předpisy, s nimi z lehkomyšlnosti neseznámil, čímž projevil zcela zjevnou bezohlednost k zájmům chráněným trestním zákoníkem, k jejichž ochraně jsou takové předpisy určeny. U těchto případů tedy bude třeba věnovat pozornost zejména tomu, jak pachatel k požadavku náležité opatrnosti přistoupil, a k posouzení zjevné bezohlednosti pachatele bude opět třeba uvažovat z hlediska zkušenosti pachatele a z hlediska ostatních okolností případu, kdy jsou zvažovány na jedné straně povinnosti uložené pachateli zvláštními právními nebo bezpečnostními předpisy nebo uznávanými pravidly a na druhé straně vlastnosti, zkušenosti, znalosti a okamžitý stav pachatele (vzdělání, kvalifikace apod.) a jednak okolnosti konkrétního případu, ať už tu jsou nezávisle na pachateli, nebo jsou jím vyvolané.⁸²

3.3. Hranice nedbalosti

Nedbalost na jedné straně hraničí s eventuálním úmyslem a na druhé straně s nezaviněným chováním.

V intelektuální složce se shoduje vědomá nedbalost s nepřímým úmyslem v tom, že pachatel ví o možnosti. Rozdíl je v tom, že u vědomé nedbalosti pachatel spoléhá, že porušení nebo ohrožení zájmu chráněného zákonem nenastane, zatímco u nepřímého úmyslu se vznikem takového následku srozuměn. Srozumění je nejslabším volným článkem a tam, kde už srozumění není, tak tam už pachatel spoléhá, že takový následek nenastane. Důvody, na které

⁸¹ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.238. ISBN 978-807-3575-090.

⁸² SÁMAL a kol, *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C.H. Beck 2009, s. 188, ISBN 978-80-7400-109-3

spoléhá, musejí být dostatečné (přiměřené).⁸³ V případech, kde pachatel spoléhá na šťastnou náhodu, která zabrání škodlivému následku, je s porušením chráněného zájmu srozuměn a jedná proto v nepřímém úmyslu. Ilustračním příkladem může být případ slečny ze střelnice. Jedná se o vzorový příklad, kdy se dva kamarádi na pouti vsadí o peníze, že jeden z nich trefí dřevěný špalík, který bude držet slečna ze střelnice v ruce. Chlapec o sobě ví, že není zrovna dobrý střelec, ale chce vyhrát a tak se rozhodne podstoupit riziko, a spoléhá na štěstí, že se trefí do špalíku. Vystřelí a trefí slečnu ze střelnice do ruky. S porušením chráněného zájmu byl srozuměn a pouze spoléhá na šťastnou náhodu, která by zabránila škodlivému následku, půjde o nepřímý úmysl. V případě, kdyby ovšem byl velmi dobrým střelcem, a trefil by ruku místo špalíku, protože do něj někdo strčil, je na místě úvaha, zda důvody, na které spoléhá, ho vedou k tomu, že následek nenastane, ale tyto důvody jsou nepřiměřené, a nepůjde tedy o vědomou nedbalost.⁸⁴

Na druhé straně máme případy, kdy máme například majitele činžovního domu, který se chce zbavit krys ve sklepě. Umístí tam kuličky s jodem, které vzhledově připomínají čokoládu. V jednom případě sklep nezamkne, vlezou tam děti, kuličky sní a otráví se. V druhém případě sklep zamkne, vloupe se tam zloděj, kuličky sní a taktéž se otráví. U prvního majitel měl a mohl předvídat, že taková následek nastane a měl proto učinit takové opatření, aby tomu zabránil (například sklep zamknout a vybavit nápisem o nebezpečí otravy). Půjde tedy o zavinění z nevědomé nedbalosti. U druhého takový děj není předvídatelný a pak tedy nebude ani zaviněný. Pokud v daném případě není ani zavinění z nedbalosti vědomé či nevědomé, jedná se o čin nezaviněný a nikoliv o trestný čin.⁸⁵

Problematika rozlišení hraničních případů je složitá a vždy bude pro posouzení záležet na všech okolnostech případu, aby bylo možné rozlišit mezi

⁸³ HERCZEG, J., Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 50. ISSN 1210-6348

⁸⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. Smíří se české soudy s novým ustanovením § 15 odst. 2 trestního zákoníku?. In Dny práva. Brno : Masarykova univerzita Právnická fakulta, 2009. ISBN 978-80-210-4989-5, 10 s. 2009, Brno.

⁸⁵ HERCZEG, J., Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10, s. 51. ISSN 1210-6348

vědomou nedbalostí a eventuálním úmyslem a stejně tak mezi nezaviněným jednáním a nevědomou nedbalostí.

3.4. Nedbalostní trestné činy v dopravě

V návaznosti na to, že v důvodové zprávě se ve vztahu k nevědomé nedbalosti hovoří o tom, že „*navrhovaný trestní zákoník bude i nadále postihovat tzv. nevědomou nedbalost § 16 odst. 1 písm. b), což je aktuální zejména u trestných činů v dopravě*“, je žádoucí se alespoň ve stručnosti, vzhledem k rozsahu práce, věnovat i této problematice.

Z hlediska nedbalosti je tu míra povinné opatrnosti, která je dána pravidly silničního provozu (zejména Zákon č. 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích). Subjektivní vymezení pak záleží na tom, jak velkou míru opatrnosti je řidič v konkrétní situaci schopen vynaložit. Vždy je třeba posuzovat podle konkrétní dopravní situace a zavinění z nedbalosti bude dáno v takových případech, kdy tu povinnost i možnost předvídat možnost ohrožení zájmu chráněného zákonem byla dána současně.⁸⁶

Na judikatuře k trestným činům v dopravě je možné ukázat, že nedbalost není vyloučena ani spoluúčastí poškozeného. Jednalo se o situaci, kdy silně podnapilý chodec se v noci pohyboval po silnici I. třídy mimo obec a byl sražen automobilem, který tudy projížděl. Soud v tomto případě, přestože nebylo pochyb o tom, že primárně zavinil dopravní nehodu poškozený, zkoumal, zda na straně řidiče byla zachována povinná i individuální míra opatrnosti, protože jak bylo konstatováno soudem „... *zavinění z nedbalosti není vyloučeno ani spoluzaviněním jiných osob, včetně poškozeného.*“⁸⁷

3.5. Nedbalostní zavinění – judikatura

Vědomá nedbalost

Výše byla položena otázka hranice mezi eventuálním úmyslem a vědomou nedbalostí. Při pohledu na judikaturu je zejména zajímavý případ, který se týká sportovní tematiky.

⁸⁶ č. 43/2002 Sb. rozh. tr.

⁸⁷ č. 43/2002 Sb. rozh. tr

V tomto případě došlo ke zranění protihráče během fotbalové zápasu, když došlo k souboji o míč a obviněný zasáhl poškozené zezadu nebo z boku a způsobil mu zranění (zlomeninu a natržení svalu).

Zajímavé je hledisko posuzování, zda šlo o úmyslné nebo nedbalostní zavinění.

„Ze skutkových zjištění soudu je nepochybné, že obviněný B. svým zákrokem v rámci hry a v rozporu s jejími pravidly způsobil poškozenému popsané zranění, které dosáhlo intenzity těžké újmy na zdraví. Pokud jde o otázku zavinění, Nejvyšší soud konstatuje, že především soud prvního stupně se subjektivní stránkou jednání obviněného pečlivě zabýval. Oproti podané obžalobě, která obviněného B. vinila z úmyslného ublížení na zdraví, soud shledal, že ač šlo ze strany obviněného o úmyslný, neadekvátní a razantní zákrok za hranicí pravidel, nelze obviněnému přičítat tento úmysl (ve formě úmyslu nepřímého) i ve vztahu ke způsobené těžké újmě na zdraví. Jeho závěr, že obviněný jako obránce věděl, že při svých zákrocích (skluzech) může způsobit poranění protihráče, ale zřejmě spoléhal na svoji zkušenost a na to, že k poranění protihráče nedojde, považuje Nejvyšší soud za odpovídající a správný.“⁸⁸

Zajímavé je, že zákrok byl sice posouzen jako úmyslný a neadekvátní, přesto mu nelze přičítat úmysl, neboť sice věděl, že může poranit protihráče, ale spoléhal na svoji zkušenost. V tomto případě tedy půjde o nedbalost vědomou.

Nevědomá nedbalost

Případem pro ilustraci nevědomé nedbalosti je například situace, kdy myslivec zastřelil psa, kterého považoval za toulavého, ale zasáhl i majitele, který ležel vedle něj v trávě. Nejvyšší soud k tomu řekl, že *„Jestliže člen mysliveckého sdružení zpozoruje za snížené viditelnosti psa, který sedí v nepřehledném terénu, chová se klidně, nehledá ani nepronásleduje zvěř ani se k ní neplíží, musí jej to vést k úvaze, že v blízkosti může být člověk vedoucí psa. Způsobí-li člen Mysliveckého sdružení střelbou za těchto okolností ublížení na zdraví jiné osobě, odpovídá za ně z nevědomé nedbalosti.“⁸⁹*

⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu 3 Tdo 1355/2006 ze dne 21.03.2007

⁸⁹ č. 27/1984 Sb. rozh. tr.

Myslivec v tomto případě zanedbal míru objektivní opatrnosti, neboť nerespektoval vyhlášku mysliveckého svazu, že nemá střílet v nepřehledném terénu. Subjektivní opatrnost nedodržel tím, že střílel za snížené viditelnosti a nemohl tak rozpoznat, na jaké plemeno zvířete střílí. Střelba byla neoprávněná a nesprávná. Pachatel mohl a měl vědět o následku.

Hrubá nedbalost

Hrubá nedbalost byla zavedena teprve nedávno v TZ a ilustrace jejího využití je například na případě pachatele, který jako likvidátor společnosti uzavřel nevýhodné smlouvy. Takové smlouvy byly navíc nadbytečné, neboť neměly oporu v žádném účetním předpise a ani ekonomické praxi. Obviněný likvidátor uzavřel smlouvy bezprostředně po vstupu do funkce likvidátora, přestože se ještě nestačil seznámit s ekonomickým stavem společnosti, pouze na základě předložení smluv společníky. Podle Nejvyššího soudu *„Obviněný tak osvědčil naprostý nezájem opatřit si podklady pro své rozhodnutí uzavřít předmětné smlouvy, a to ani v nejmenším možném rozsahu a míře, zcela bezdůvodně spoléhal na pravdivost jemu tvrzených skutečností, které teprve měly být předmětem jeho vlastní likvidátorské činnosti a které mu navíc předávaly osoby, druhé strany smluv, v jejichž prospěch mělo být z tohoto závazkového vztahu plněno. Ze strany obviněného se tak jedná o zjevnou bezohlednost k zájmu na ochraně majetkových práv, jak předpokládá ustanovení § 221 trestního zákoníku.“*⁹⁰

3.6. Historický pohled na nedbalostní zavinění

3.6.1. Obecně

Od vzniku Československa v roce 1918 do současnosti na našem bylo trestní právo upraveno čtyřmi zákony. V období vzniku v roce 1918 to byl zákon č. 117/1852 Ř.z. - Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích (dále TrZ 1852), v roce 1950 byl přijat zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů (dále TZ 1950), poté podstatně přepracovaný zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů (dále TZ 1961) a v současnosti zákon č. 40/2009 Sb. přijatý v roce 2009. V první úpravě vymezení

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu 5 Tdo 622/201

nedbalosti nebyla ještě úplně jednoznačné, tak je pro ilustraci uváděna i úprava úmyslu. Od úpravy z roku 1950 už jsou zákonem výslovně upraveny obě formy (i zde je ještě pro ilustraci uváděn i úmysl).

3.6.2. Stav v letech 1918 - 1949

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 byla zachována účinnost TrZ 1852, který byl značně inspirován říšským trestním zákoníkem z roku 1803⁹¹. TrZ 1852 platil na území Rakousko-uherské monarchie, jehož součástí bylo naše území až do vzniku samostatného státu v roce 1918. V roce 1867 po Rakousko-uherském vyrovnání se uherské právo vydalo směrem (zajímavé zejména z hlediska slovenské úpravy – více 4. Kapitola), který byl liberálnější. Zákon TrZ 1852 je částečně ovlivněn humanitním absolutismem a částečně vyhovuje myšlenkám policejního absolutismu.⁹²

O zavinění hovoří TrZ 1852 v §1 *O zlém úmyslu*

„Ke zločinu vyžaduje se zlého úmyslu. Zlý úmysl dává se však za vinu nejen tehda, když před tím, než se něco předsevzalo nebo opominulo, anebo když se to předsebralo nebo opomijelo, zlo, jež se zločinem jest spojeno, přímo bylo rozváženo a umíněno; nýbrž i, když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo předsevzato nebo opominuto, z čeho zlo, které tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může.“

Úprava úmyslu je velmi podobná té dnešní v tom, že v první části se hovoří o tom, že bylo „přímo rozváženo a umíněno“, což odpovídá dnešnímu přímému úmyslu (pachatel o následku ví a chce ho způsobit), zatímco v druhé „zlo, kterém tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může“ se hovoří o nepřímém úmyslu.⁹³

⁹¹ PRUŠÁK, J. Rakouské právo trestní. Praha: Všechno, 1912. s.13

⁹² SOLNAŘ V. aj. *Systém českého trestního práva*. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009.945 s., s. 47. ISBN 978-80-254-4033-9

⁹³ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Nakladatelství Mellantrich, 1935. s. 47

Tato definice však neposkytuje úpravu nedbalostního zavinění. S tím je to složitější. TrZ 1852 nejprve v §2 odst. 1 uvádí důvody vylučující zlý úmysl z důvodu nedbalosti:

„ Proto nepřičítá se konání neb opominutí za zločin:

f) když zlo povstalo náhodou, nedbalostí anebo z neznalosti následků činu;“

Dále zákon hovoří o takových důvodech, které jsou dány odvracením nebezpečí pro sebe nebo pro druhé při zachování, že to bylo přiměřené, jinak odkazuje na zavinění z nedbalosti:

„Že však tu byla spravedlivá nutná obrana, za to má se míti jen tehdy, když lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných protiprávní útok na život, na svobodu nebo na jmění; - nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. - Vykročení takové může se však podle povahy okolností trestati podle ustanovení dílu druhého tohoto zákona trestního (§§ 335 a 431) za čin trestný z nedbalosti.“

Odkazovaný §335 pak zní takto:

„Za každé jednání neb opominutí, o němž pachatel již dle přirozených jeho následků, které každý snadno poznati může, nebo podle předpisů zvláště vyhlášených, nebo podle svého stavu, úřadu, povolání, své živnosti, svého zaměstnání nebo vůbec podle svých zvláštních poměrů může nahlížeti, že se jím může způsobiti nebo zvětšiti nebezpečnoství života, zdraví nebo tělesné bezpečnosti lidí, potrestán budiž každý vinník, nastalo-li z toho těžké poškození na těle (§ 152) nějakému člověku, jako pro přestupek vězením od jednoho až do šesti měsíců; ale povstala-li z toho smrt člověka, jako pro přečin tuhým vězením od šesti měsíců až do jednoho roku.“

Tento paragraf pak hovoří například o „*předpisech zvláště vyhlášených*“, kterými se má pachatel řídit. Dále se tehdy usuzovalo podle názoru, že nedbalost

je dána, když pachatel poruší nějakou právní nebo jinou normu (lex artis nebo jiné závazné pravidlo chování), kterou se měl řídit, a aby měl takový pachatel dostatek zkušeností, aby si byl schopen následek porušení normy uvědomit.⁹⁴

V období Protektorátu u nás na základě výnosu (výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava – čl 11 odst. 1 tohoto výnosu: „Říše může vydávati právní předpisy s platností pro protektorát, pokud toho vyžaduje společný zájem.“, čl 12: „Právo platné nyní v Čechách a na Moravě zůstává v účinnosti, pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany Německou říší“) získává vliv německé trestní právo a jsou vydávány i nové předpisy z oblasti trestního práva. V tomto období je trest smrti udělován i za nedbalostní trestné smrti.⁹⁵

3.6.3. Stav v letech 1950 - 1961

TrZ 1950, který nahradil předchozí zákon, byl vyhlášen v červenci roku 1950 jako jeden z výsledků tzv. právnícké dvouletky.

Tento zákon již výslovně dělí zavinění na dvě formy obdobně, jak ho známe z dnešní úpravy v §3:

„(1) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl jej způsobit, nebo

b) věděl, že jej může způsobit, a pro případ, že jej způsobí, byl s tím srozuměn.

(2) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že jej může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí, nebo

⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 2. 1929 sp. zn. Zm I 434/28

⁹⁵ VLČEK, Eduard. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 3. nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 381. s.41. ISBN 80-210-4056-4.

b) nevěděl, že jej může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět mohl. “

Velmi podobné pojetí, jaké nabízí současná úprava. V odst. 1 písm. a) je upraven přímý úmysl, v písm. b) nepřímý, odst. 2 písm. a) upravuje nedbalost vědomou a písm. b) nevědomou. Jediným větším rozdílem je, že zákon nenabízí definici srozumění. Tento zákon vyžadoval, aby bylo dáno zavinění úmyslné, pokud zákon výslovně nestanoví, že je zavinění z nedbalosti trestné, jak plyne z §4 odst. 1 TrZ 1950:

„Nestanoví-li zákon výslovně, že zavinění z nedbalosti je trestné, vyžaduje se k trestnosti úmyslné zavinění. “

K okolnostem, které podmiňují použití vyšší trestní sazby, se přihlíží stejným způsobem jako v současnosti.

3.6.4. Stav v letech 1962 - 2010

Po TrZ 1950 na našem území je od 1. ledna 1962 účinný TZ 1961. Ten vymezil nedbalost v §5:

„Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl. “

Výrazná změna oproti předchozí úpravě nenastala, jak u citované nedbalosti, tak ani u již neuváděného úmyslu (ten byl zpřesněn). TZ 1961 pouze místo spojení „výsledek uvedený v zákoně“ začal využívat vyjádření „způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem“.

Ani na koncepci, že nestanoví-li zákon výslovně, že stačí zavinění z nedbalosti, je třeba úmyslné zavinění, se nic nezměnilo.

3.6.5. Stav od roku 2010 do současnosti

Od 1. ledna 2010 je účinný nový zákon. Popis toho, jak upravuje zavinění a zejména nedbalost byl vymezen v této a předchozí kapitole. Hlavní změnou oproti předchozím úpravám je nejen legální definice srozumění, která se vypořádala s mezerou mezi vědomou nedbalostí a eventuálním úmyslem, která byla dána pravou a nepravou lhostejností. Druhou změnou, kterou nový TZ přinesl, byla definice hrubé nedbalosti, která v předchozím zákoně upravena nebyla a nyní se vyžaduje u některých trestných činů tato forma. Například trestný čin poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti dle §277 TZ, kde již nepostačí vědomá nebo nevědomá nedbalost „prostá“, ale je vyžadována nedbalost hrubá.

4. Srovnání se zahraniční úpravou

V návaznosti na předchozí historický pohled na nedbalost a zavinění vůbec v našem právním řádu, tak je jistě zajímavé podívat se i na problematiku toho, jak byla úprava nedbalosti řešena na Slovensku, jelikož na jeho území neplatí výše řečené bezvýhradně. Východiskem je popis rozdílu v historickém směru vývoje úpravy až po nedávné rekodifikace obou úprav.

4.1. Historické srovnání

U TrZ 1852 bylo uvedeno, že v roce 1867 po Rakouskou-uherském vyrovnání se uherská kodifikace vydala vlastní cestou. TrZ 1852 byl původně platný pro celé R-U, protože ve svém článku I zavedl celoříšskou platnost. V Uhrách platil až do usnesení judexkuriální konference. Roku 1878 byl na základě zákonného Čl. V/1878 vyhlášen nový trestní zákoník (dále pak zákonný článek 45/1879 Trestný zákon o přestupcích). Uherský trestní zákoník byl významná i pro naše území, neboť před rokem 1918 i po něm nebyla úprava trestního práva u nás vždy jednotná, a tento zákoník platil i na Slovensku. Tento právní dualismus po roce 1918 byl dán tím, že recepčním zákonem byla přejata předchozí úprava. V následujících letech po vzniku Československa tu byla snaha odstranit tuto dvojí úpravu. V letech 1921, 1926 a 1937 byly vypracovány návrhy nového trestního zákoníku, které ovšem přijaty nebyly. Další snahy přerušila okupace a II. světová válka. Po osvobození v roce 1945 byla obnovena platnost předpisů platných před válkou.⁹⁶ Následně byla vyhlášena tzv. právnícká dvouletka v rámci, které měla být uskutečněná změna celého právního systému včetně trestního zákona. Tím byl zákon č. 86/1950 Sb. (viz. výše), který odstranil dlouhotrvající dualismus úprav trestního práva na území někdejšího Československa. Nahrazen byl až zákonem č. 140/1961 Sb., který byl nadále společný, jak pro naše území, tak pro území dnešního Slovenska. Včetně novelizací platil i po rozpadu Československa až do 31. prosince 2005. Od 1. ledna 2006 je účinný zákon č.300/2005 Sb. (dále TZ SR), kdy se společná cesta úprav opět rozdělila.

⁹⁶ GŘIVNA T. Trestní právo hmotné. In Bobek, M. – Molek, P – Šimíček, V. (eds.) Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, str. 553-581. Přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>

4.2. Rekodifikační srovnání

TZ SR upravuje zavinění v §15 a 16 následovně:

„§ 15

Trestný čin je spáchaný úmyselne, ak páchatel'

a) chcel spôsobom uvedeným v tomto zákone porušiť alebo ohroziť záujem chránený týmto zákonom, alebo

b) vedel, že svojím konaním môže také porušenie alebo ohrozenie spôsobiť, a pre prípad, že ho spôsobí, bol s tým uzrozumený.

§ 16

Trestný čin je spáchaný z nedbanlivosti, ak pachatel

a) vedel, že môže spôsobom uvedeným v tomto zákone porušiť alebo ohroziť záujem chránený týmto zákonom, ale bez primeraných dôvodov sa spoliehal, že také porušenie alebo ohrozenie nespôsobí, alebo

b) nevedel, že svojím konaním môže také porušenie alebo ohrozenie spôsobiť, hoci o tom vzhľadom na okolnosti a na svoje osobné pomery vedieť mal a mohol.“

Z pojetí citovaných paragrafů vyplývá, že i nová úprava dělí zavinění na úmysl a nedbalost, stejně jako předcházející úprava a současná česká úprava. Sloveňští autoři vidí vhodnější úpravu českého dělení v tom, že jsou jednotlivé formy i zákonně pojmenovány.

Z hlediska zavinění jako celku tak i zde je zavinění obligatorním znakem subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu a že bez zavinění není tedy trestného činu ani trestu. Zavinění je definováno jako „vnitřní psychický vztah pachatele k objektivním znakům trestného činu. Představuje vztah vědomosti a vůle k protiprávnímu jednání jako celku i k jednotlivým znakům skutkové podstaty“.⁹⁷

⁹⁷ IVOR, Jaroslav. Trestné právo hmotné. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. Učebnice (Iura Edition). S. 135. ISBN 80-807-8099-4.

Zavinění je tedy opět založeno na dvou složkách – vědomostní a volní. Ty, stejně jako v českém TZ, slouží k rozlišení úmyslu a nedbalosti. Srozumění („uzrozumienie“) u úmyslu považují také za druh vůle, i když v menší míře.

Ve slovenském trestním právu je nutné, aby se zavinění vztahovalo na objekt, objektivní stránku, protiprávnost a na přitěžující a zvláště přitěžující okolnosti.⁹⁸

Při přípravě nové slovenské úpravy však kromě řešení, které přebere dosavadní úpravu subjektivní stránky skutkové podstaty, které bylo přijato, bylo navrženo jiné řešení. To spočívalo v tom, že byly zpřesněny formy zavinění a jejich vyjádření v zákoně. Pozornost měla být věnována zejména nepřímému úmyslu a vědomé nedbalosti. Součástí návrhu bylo i širší upravení znaků subjektivní stránky, zejména omyl, ale i pohnutku a cíl. V zákoně tedy nakonec není obsažena úprava omylu, která je v novém českém zákoně, ale ve starém českém i slovenském zákoně obsažena taktéž nebyla. Omyl řeší spíše teorie, a jak poukazují autoři tak k otázce řešení omylů se řídí teorií a judikaturou Nejvyššího soudu, což se jeví jako odporující požadavku zákonnosti, právní jistotě i čl. 13 odst. 2,3 Ústavy SR.⁹⁹

Pokud se podíváme na pojetí omylu v rámci teorie, tak omylem rozumí neshodu pachatelova vnímání nebo jeho představ se skutečností. Neshoda vyplývá z toho, že pachatel si nějakou skutečnost buď vůbec neuvědomil, nebo měl o ní nesprávnou představu. Tato neshoda se může týkat skutkových i právních okolností a může být pozitivní i negativní.¹⁰⁰

Pozitivní skutkový omyl – pachatel se domnívá, že je tu okolnost, která je znakem skutkové podstaty, i když tomu tak není. Takové jednání nevylučuje úmysl a bude posouzeno jako pokus.

Negativní skutkový omyl – pachatel se domnívá, že tu skutečnost, která je znakem skutkové podstaty, přestože taková skutečnost existuje. Toto vylučuje

⁹⁸ MAŠLANYOVÁ, Darina. Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Str. 85. ISBN 978-80-7380-338-4 (Váz.).

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří a Karel BERAN. O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, 223 s. Teoretik. Str.136. ISBN 978-808-7212-219.

¹⁰⁰ IVOR, Jaroslav. Trestné právo hmotné. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. Učebnice (Iura Edition). S. 142. ISBN 80-807-8099-4

nejen úmyslné zavinění, ale protože tu je nedostatek vědění o možných následcích, tak je vyloučena i vědomá nedbalost. Nevědomá nedbalost bude posouzena podle okolností každého případu. Zejména jestli omyl nebo neznalost byly zaviněné z nevědomé nedbalosti.

Pozitivní právní omyl – pachatel má nesprávnou představu o tom, že jeho jednání naplní skutkovou podstatu trestného činu, a myslí si, že páchá trestný čin, i když ho reálně nepáchá. O trestný čin nejde, protože není naplněná formální stránka a chybí protiprávnost.

Negativní právní omyl – pachatel si myslí, že jednání, které učinil, není trestným činem nebo je mírnějším trestným činem. Tento omyl nevylučuje subjektivní stránku trestného činu, protože neznalost zákona neomlouvá. Negativní i pozitivní omyl jsou bezvýznamné a skutky se posoudí bez ohledu na představy člověka, který se mýlí.

I slovenská teorie pamatuje na tři zvláštní případy omylů. Omyl v předmětu útoku, omyl v kauzálním průběhu a zvláštní druh omylu v kauzálním průběhu (*dolus generalis*).¹⁰¹

Rozdíl mezi touto a naší úpravou, tak je zejména v tom, že náš TZ upravuje skutkový i právní omyl přímo v zákoně, zatímco na Slovensku je to ponecháno teorii a judikatuře. Naše TZ ještě hovoří o omylu, který se týká okolností vylučující protiprávnost, což naše úprava a slovenská teorie upravují společně se skutkovým omylem. V případech, kdy se pachatel domnívá, že tu jsou okolnosti vylučující protiprávnost, i když reálně tu nejsou, je vyloučeno úmyslné zavinění i vědomá nedbalost. Ani teoretické pojetí zvláštních případů omylů se neliší ani v jednom státě.

Zásadním rozdílem mezi slovenskou a českou úpravou je pak zejména v úpravách, které jsou nově zavedené TZ. Srozumění a hrubá nedbalost. Česká úprava, se tak lépe vypořádala s otázkou pravé lhostejnosti a vyřešila tak lepší rozlišení některých příkladů, které nyní spadají pod nepřímý úmysl, zatímco v minulé úpravě spadaly pod vědomou nedbalost. Slovenská úprava, přestože

¹⁰¹ MAŠEANYOVÁ, Darina. Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Str. 91. ISBN 978-80-7380-338-4 (Váz.).

zamýšlela věnovat pozornost nepřímému úmyslu a vědomé nedbalosti, se s tímto nakonec nevypořádala žádným způsobem a způsob řešení zvolený u nás ani nebyl předmětem úvah.¹⁰² I úprava hrubé nedbalosti je zásadním rozdílem oproti předchozí úpravě a ani žádné obdobné vymezení tohoto stupně nedbalosti ve slovenském zákoně není obsažené.

Pokud se vrátíme k otázce konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění, tak opět je vyžadováno, aby tu bylo úmyslné zavinění, pokud zákon nestanoví, že postačí nedbalost §17 TZ SR. Slovenská nauka rozlišuje zavinění v základních a zavinění v kvalifikovaných skutkových podstatách. V prvním případě rozlišuje pět možností:

1. zavinění není výslovně uvedené – většina úmyslných trestných činů
2. z nedbalosti – nedbalost je v skutkové podstatě výslovně stanovená
3. úmyslně – úmysl je výslovně uvedený například § 300 „*Kto úmyselne vydá životné prostredie*
4. slovní spojení v úmyslu nebo s úmyslem - vyjadřuje cíl nebo pohnutku § 315 „*Kto v úmysle poškodiť ústavné zriadenie alebo obranyschopnosť SR*
5. byť i z nedbalosti – jsou možné obě formy zavinění a trestný čin je možné spáchat úmyslně nebo i z nedbalosti například § 170 „*Kto čo aj z nedbanlivosti spôsobí alebo zvýši nebezpečenstvo ohrozenia zdravia ľudí tým...*“¹⁰³

Během příprav nového zákona dokonce bylo navrhováno, aby bylo v zákoně vymezené, že u trestných činů, kde stačí nedbalostní zavinění, je možné je spáchat i úmyslně, což prosazené nebylo.¹⁰⁴

Zavinění v kvalifikovaných podstatách uplatňuje opačnou zásadu, a pokud není uvedené něco jiného, postačí zavinění z nedbalosti. Na základě §18 rozlišuje tyto možnosti:

¹⁰² JELÍNEK, Jiří a Karel BERAN. O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, 223 s. Teoretik. Str. 136. ISBN 978-808-7212-219.

¹⁰³ MAŠEANYOVÁ, Darina. Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). Str. 88. ISBN 978-80-7380-338-4 (Váz.).

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří a Karel BERAN. O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, 136 s. Teoretik. ISBN 978-808-7212-219.

1. zavinění není uvedené – stačí nedbalost – například nedovolené přerušení těhotenství dle §151 odst. 2 písm. a) „...a způsobí jím těžkou újmu na zdraví nebo smrt.“

2. slovní spojení v úmyslu – například „...v úmyslu získat majetkový prospěch“ §145 odst. 2 písm. e TZ SK

3. úmyslné zavinění se vyžaduje i v případech, kdy v ustanovení není přímo vyjádřené, ale z výkladu jasně plyne, že je třeba, aby šlo o úmysl.¹⁰⁵

Na Slovensku byl přijat zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Tato úprava předběhla tu českou a bylo možné se z ní inspirovat pro naši úpravu, ale to se nestalo a naše úprava využila jiného způsobu řešení než ta slovenská. O problematice odpovědnosti právnických osob a odlišnosti pojetí české a slovenské úpravy více v 5. Kapitole.

4.3. Nedbalost

Slovenská úprava §16 písm. a) upravuje vědomou nedbalost, která opětovně vychází z toho, že pachatel spoléhal na to, že nezpůsobí porušení nebo ohrožení zájmu chráněného zákonem, i když věděl, že to může způsobit, bez přiměřených důvodů, což bezvýhradně odpovídá nejen pojetí předchozímu, ale i současnému českému. Nevědomá nedbalost v §16 písm. b) je založena na tom, že pachatel nevěděl, že může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ale vzhledem k okolnostem a osobním poměrům to vědět měl a mohl, což opět odpovídá pojetí předcházející úpravy i české úpravy. U nedbalosti opět tedy je přítomna složka intelektuální, zatímco složka volní chybí. Je tedy dán nedostatek vůle ke spáchání trestné činu, přestože pachatel vůli konat projevil, ale následek nezamýšlel a ani s ním nebyl srozuměn. U vědomé nedbalosti pachatel o možnosti způsobení následku ví, zatímco u nevědomé nedbalosti o tom neví. Nedbalost nelze chápat pouze jako opomenutí, jelikož opomenutí je možné nejen nedbalostně, ale i úmyslně.¹⁰⁶

¹⁰⁵ IVOR, Jaroslav. Trestné právo hmotné. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. Učebnice (Iura Edition). S. 142. ISBN 80-807-8099-4

¹⁰⁶ IVOR, Jaroslav. Trestné právo hmotné. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. Učebnice (Iura Edition). S. 139. ISBN 80-807-8099-4

Pro vědomou nedbalost je podstatnou skutečností to, zda důvody, na které pachatel spoléhal, byly skutečně přiměřené. Pokud tedy je sice způsoben následek, ale ten, kdo za něj může, měl přiměřené důvody, nenese trestní odpovědnost za tuto formu zavinění. Přiměřenost takových důvodů bude posuzována i podle toho, jak je vnímal pachatel, jaké byly jeho vědomosti, zkušenost a další.

U nevědomé nedbalosti je trestná odpovědnost založena na povinnosti předvídat určité skutečnosti, a proto se od něj požaduje určitá míra opatrnosti. Někteří mají na základě svého povolání vyšší míru opatrnosti (například lékař), zatím ostatní mají určenou stejnou míru. Míra je určená jednak v právních předpisech a jednak všeobecně podle obecných znalostí lidí. Například řidič, který někoho srazí autem, protože jel větší než povolenou rychlostí, tak bude stejně zodpovědný jako běžec, který při běhu srazí dítě. Řidič tak měl povinnost na základě právních předpisů, zatímco běžec jí neměl, ale oba si měli počínat tak, aby mohli předvídat a možnému následku své činnosti zabránit.¹⁰⁷

Nedodržení povinné opatrnosti ovšem musí být v příčinné souvislosti s následkem. V takových případech, kdy řidič řídí vozidlo ve špatném technickém stavu, nebude zodpovědný za smrt chodce, který mu vběhne těsně před auto, protože špatný stav vozidla v takovém případě nesouvisí s dopravní nehodou a tedy ani se smrtí chodce.¹⁰⁸

Nestačí pouze splnění toho, že pachatel měl předvídat, ale je třeba, aby také mohl předvídat. Obě podmínky „měl“ a „mohl“ musejí být splněny současně. Pokud například nebylo některému pracovníkovi dostatečně vysvětlené, jak má zacházet s novým strojem, tak přestože má povinnost předvídat, tak těžko může odpovídat za následek, o kterém ani nevěděl, že může nastat. V tomto případě zavinění z nedbalosti bude na straně osoby, která pracovníka nepoučila a nesplnila, tak svoji povinnost.¹⁰⁹

¹⁰⁷ MAŠEANYOVÁ, Darina. Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Str. 87. ISBN 978-80-7380-338-4 (Váz.).

¹⁰⁸ IVOR, Jaroslav. Trestné právo hmotné. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. Učebnice (Iura Edition). Str.140. ISBN 80-807-8099-4.

¹⁰⁹ MAŠEANYOVÁ, Darina. Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Str. 88. ISBN 978-80-7380-338-4 (Váz.).

Při srovnání s českou úpravou, tak vědomá nedbalost je založena na posouzení přiměřenosti důvodů, na které pachatel spoléhal, a u nevědomé nedbalosti je podstatná míra opatrnosti, což u obou forem nedbalosti odpovídá naší úpravě. Míra opatrnosti je stejně tak určována právními předpisy, jako i obecnými požadavky na každého, což se v ničem podstatném neliší od takové opatrnosti, kterou vyžaduje TZ. Jak požadavek, aby nedodržení povinné míry opatrnosti souviselo s následkem, tak i to, že je třeba, aby byly kumulativně spojeny oba prvky „měl“ a „mohl“, se neliší. Ve slovenské úpravě nedbalostního zavinění tak nenalézáme žádné větší odlišné prvky, které by mohly posloužit jako inspirace pro úpravu našeho TZ. Slovenská úprava vychází ze základů, které obsahovalo TZ 1961 a žádným zásadním způsobem je nezměnilo. Návrhy, které se objevily během rekodifikace, přinášely nové myšlenky, avšak přijaty nebyly.

4.4. Judikatura

Výše bylo naznačeno, že slovenská úprava zavinění a hlavně nedbalosti je v podstatě stejná jako naše. Pro ilustraci uvádím příklad z judikatury, který řeší stavbyvedoucího, který v rozporu s povinnostmi, které mu plynuly ze stavebního zákona, zákona o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a zákona na zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a technických zařízeních při stavebních pracích, a i když věděl o špatném stavu rozvaděče, neučinil nic na odstranění tohoto nebezpečí. Kvůli tomu zemřel pracovník, který při práci se zařízením utrpěl zásah elektrickým proudem. V důsledku toho následoval pád z výšky a selhání srdce po zásahu proudem, což zapříčinilo jeho smrt. Obviněný byl shledán vinným trestným činem ublížení na zdraví. Obviněný jinému z nedbalosti způsobil smrt a spáchal tento čin tím, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo mu uloženou podle zákona.¹¹⁰

Lze si, na základě předchozího výkladu o české úpravě, představit, že by naše soudy v rozhodnutí o takovémto případě rozhodly stejně.

¹¹⁰ Najvyšší súd 6 Tdo 28/2011 Slovenskej republiky V Bratislave 29. júna 2011

4.5. Shrnutí

Česká a slovenská úprava před nedávnou rekodifikací vycházela ze stejného základu. Po přijetí nových zákonů většina ustanovení, které upravují odpovědnost a zejména pak formy zavinění, zůstalo ve stejné podobě jako v předchozí úpravě. Hlavními rozdíly, které české a slovenské pojetí rozlišují je, že náš TZ přímo obsahuje vymezení skutkového a právního omylu, § 15 odst. 2 přináší definici srozumění, která umožňuje lepší vypořádání se s pravou lhostejností a dále pak přináší pojem hrubá nedbalost pro rozlišení intenzity bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Česká i slovenská úprava zavedla v nedávné době i trestní odpovědnost právnických osob a každá úprava se i s tímto vypořádala odlišným způsobem.

Při zhodnocení české a slovenské úpravy, tak se česká úprava jeví jako lepší právě proto, že přinesla definici srozumění, hrubé nedbalosti a úpravu omylů přímo v zákoně. Žádné jiné zásadní rozdíly mezi naší a slovenskou úpravou nejsou, ale i tyto tři jmenované jsou pro náš právní řád přínosem, a spíše by se měla inspirovat slovenská úprava tou naší, než my tou slovenskou.

5. Návrhy de lege ferenda

Ve 3. kapitole a zejména pak v jejím závěru, kde byl stručně nastíněn vývoj nedbalostního zavinění na našem území, i v komparační části této práce, byla otázka návrhů de lege ferenda nepřímo dotčena. Mnohé návrhy byly historicky řešeny a velká část z nich byla zapracována do návrhu nového trestního zákoníku. I po přijetí TZ byla nadále diskutována otázka trestní odpovědnosti právnických osob, která byla nedávno vyřešena zákonem č. 418/2011 Sb. - Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Důvodem proč se zabývat návrhy de lege ferenda, které byly aktuální za doby účinnosti TZ 1961 je ten, že i když byly vyřešeny schválením nového TZ, tak i tak otázka, jak převod návrhů do textu nové úpravy povedl a jaký přínos přinesl, je aktuální i dnes. Stěžejními problémy, které bylo nutné řešit, byla pravá a nepravá lhostejnost, s kterými úzce souvisí definice srozumění, dále se pak jedná o hrubou nedbalost, nově definovanou, kde je třeba se ptát, jaké důvody vedly k jejímu vymezení a jaký přínos to mělo, další návrh, který se dotýkal úzce i zásady individuální odpovědnosti, byla trestní odpovědnost právnických osob a dále můžeme hovořit o tom, jestli stávající vymezení míry opatrnosti jsou dostačující. Například v oblasti dopravy, zejména dopravních nehod, a s ní souvisejících trestných činů je tato problematika vzhledem k nejednotné soudní praxi stále aktuální. Důvodem proč se tedy zabývat tím, co již bylo vyřešeno, je posoudit, jak to bylo vyřešeno a zda je to dostačující, stejně jako podívat se na další okruhy otázek, které se nabízejí jakou aktuální, a jejich řešení.

5.1. Hrubá nedbalost

Nově zavedená úprava hrubé nedbalosti nestanovila další formu zavinění nebo další formu nedbalostního zavinění, ale umožnila rozlišit případy, kdy je překročení míry opatrnosti závažnějšího charakteru a větší intenzity a svědčí tak o zjevné bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným zákonem. U některých trestných činů, kde postačí zavinění z nedbalosti, je nyní vyžadována hrubá nedbalost.

5.2. Lhostejnost a srozumění

Před přijetím nového TZ případy pravé lhostejnosti, jak bylo řečeno dříve, byly posuzovány jako vědomá nedbalost. V současné úpravě došlo v §15 odst. 2 TZ k definici srozumění, což umožnilo přistupovat k případům, kde není ani nejmenší volní vztah v důsledku nulitní vůle, jako k eventuálnímu úmyslu. Tímto bylo jednak odstraněno i zvýhodnění pachatele a jednak i vyplněna malá mezera mezi eventuálním úmyslem a vědomou nedbalostí, což shledávám jako zlepšení.

5.3. Míra opatrnosti

Dalším okruhem, který si zaslouží pozornost, je problematika míry opatrnosti. Kratochvíl u objektivního vymezení míry opatrnosti hovoří o modelu „průměrně“ opatrného jedince, aby nebylo rozhodujícím zejména subjektivní vymezení, které by bylo výhodnější pro méně opatrné jedince, neboť by těžili jen ze své subjektivní bezohlednosti.¹¹¹ Kratochvíl sice toto uvažuje ve smyslu, že objektivní kritérium požaduje po všech stejnou míru opatrnosti a tato míra bývá převážně stanovena předpisy. Ale jsou takové případy, kdy není tato míra stanovena předpisy a záleží pouze na zachování opatrnosti přiměřenou okolnostem a situaci, kterou pachatel svým jednáním na místě vyvolal. Je pak postupováno podle *obecně uznávaných zásad rozumného člověka*. Obecně lze tedy říci, že je dostačující dodržet stanovenou nebo ve společnosti uznávanou míru potřebné opatrnosti.¹¹² V takových případech pak má subjektivní posouzení případu značný vliv a je proto otázkou, zda by určité základní postupy nebo zásady, jak takovou míru opatrnosti posoudit, když neexistuje žádné upravené stanovení míry, neměly být součástí TZ. Cestou by jistě nebylo stanovení „průměrně“ opatrného jedince, ale pouze základní postup, jak stanovit, že jedinec byl takto opatrný, a zároveň aby nebyl potlačen význam specifických charakteristik konkrétního případu. Cílem by spíše byl odstrašující efekt na společnost, aby si lidé v některých případech počínali opatrněji, zejména při lyžování by neměli zapomínat na rozumnou míru opatrnosti.

5.4. Trestní odpovědnost právnických osob

¹¹¹ KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha : C. H.Beck, 2009, 834 s., s. 251. ISBN 978-80-7400-042-3

¹¹²ŠAMAL a kol, *Trestní zákoník.Komentář*.Praha? C.H. Beck 2009, s. 185 a 186, ISBN 978-80-7400-109-3

Trestní odpovědnost právnických osob je dlouho diskutované téma. Návrh úpravy byl původně obsažen i v prvním vládním návrhu kodifikace trestního práva hmotného. Ovšem nakonec bylo rozhodnuto, že úprava odpovědnosti právnických osob za kriminální delikty bude součástí správního trestání. I od tohoto záměru však nakonec bylo na základě připomínkového řízení upuštěno (viz. Důvodová zpráva) a byla připravována úprava trestněprávní, která vycházela z předchozího přepracovaného návrhu.

A proč byla úprava trestní odpovědnosti právnických osob u nás potřebná? Pro kontinentální právo je typická úprava individuální odpovědnosti za zavinění, odpovědnost právnických osob je typická spíše pro angloamerickou právní kulturu. Úpravy, se pravděpodobně pod vlivem common law, začaly v Evropě objevovat v 20. století. Důvodů potřeby úpravy bylo u nás hned několik zejména závazky, které plynou z mezinárodních smluv a z práva EU, dále pak při individuální trestní odpovědnosti fyzických osob je těžké prokázat jim zavinění, což jim umožňuje vyhnout se trestní odpovědnosti, dalším důvodem jsou nové druhy protispolečenských aktivit páchaných právnickými osobami (například havárie ropných tankerů), kde je nedostačující správní trestání a pak například u trestního práva procesního možnost využít například operativně pátrací prostředky nebo obecně zajišťovací instituty trestního řádu.

Je několik přístupů, jak upravit tuto potřebnou odpovědnost právnických osob:

a) pravá trestní odpovědnost právnických osob - trestní odpovědnost je upravena v trestním kodexu nebo ve zvláštním zákoně. S právnickými osobami se vede v podstatě standardní trestní řízení, ve kterém jsou ukládány sankce, které se můžou nazývat tresty.

b) nepravá trestní odpovědnost právnických osob - trestní odpovědnost právnických osob výslovně v trestním kodexu nebo ve zvláštním zákoně není upravena. Právnickým osobám je možno uložit quasitrestní – „přídáté důsledky“ Od září 2010 na Slovensku je účinná novela Trestného zákona, která zavedla nepravou trestní odpovědnost právnických osob.

c) jiný způsob regulace – podstatné je, aby tento způsob splňoval kritéria, které vyžadují, aby právníkům osobám byly ukládány „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“. Takovým řešením je například administrativněsprávní trestání právníků osob, které se uplatňuje v právní úpravě Německa.

U nás se nakonec prosadilo pojetí pravé trestní odpovědnosti právníků osob a pro rozsah této odpovědnosti byla zvolena varianta, kdy je uváděn taxativní výčet všech trestných činů a zločinů, u kterých přichází odpovědnost právníků osob v úvahu (druhou variantou byla možnost vymezení způsobem, aby se vztahovala odpovědnost na všechny trestné činy v TZ, pokud jejich povahou není vyloučeno spáchání právníkou osobou)¹¹³.

Původně byla volena možnost úpravy cestou správního trestání, od které však bylo upuštěno. Slovenská nepravá trestní odpovědnost podle Šámala má značné nevýhody, které spatřuje v tom, že právníkové osoby jsou postihovány ochrannými opatřeními, které vidí jako obcházení trestu. Zdůrazňuje, že podle mezinárodních smluv, mají sankce být účinné, přiměřené a odrazující, což u opatření, které postihují zásadně majetek právníkové osoby, by v případech, kdy není možné postihnout majetek, nebylo možno uložit žádnou jinou sankci. Taková opatření jsou navíc podle slovenské úpravy fakultativní, což nevnímá jako sankce, které vyhovují mezinárodním úmluvám. U nás zvolená pravá trestní odpovědnost umožňuje postih právníkové osoby i v takových případech, kdy není možné prokázat, která fyzická osoba trestný čin spáchala, i když není pochyb o tom, že ke spáchání trestného činu došlo v rámci dané právníkové osoby a v její prospěch. Ostatní modely postih právníkové osoby neumožňují dostatečně a činí ho závislý na postihu konkrétní fyzické osoby.¹¹⁴

Důvody zavedení úpravy odpovědnosti právníků osob i to, jak danou otázku řešit jsou zřejmé, ale jsou tady i důvody, proč byla tato úprava kritizována. Jelínek je ve svém článku shrnuje takto: „*právníkové osoby jsou fikcí bez reálného podkladu, jejich subjektivita je jen fiktivní, právníkové osoby nejsou způsobilé*

¹¹³ ZEMAN Petr: Trestní odpovědnost právníků osob v mezinárodním kontextu - diskusní setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo. Trestněprávní revue 2/2012, str. 50-51. Praha: C.H.Beck, ISSN 1213-5313

¹¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. Bulletin advokacie: K trestněprávní odpovědnosti právníků osob., s. 19. ISSN 1210-6348.

jednat v trestněprávním smyslu, právnické osoby nemohou jednat zaviněně, trestní odpovědnost je vázána na konkrétní, individuální osobu, trestní postih je nespravedlivý, protože postihuje i nevinnou osobu v rámci právnické osoby, trestní sankce nejsou vhodné pro právnické osoby, správní trestání je efektivnější a hospodárnější, principy správního trestání lépe vystihují povahu řízení o deliktech právnických osob, systém trestního soudnictví je přetížen.“.

S námitkou ohledně toho, že právnická osoba je jen fikcí, se vypořádává například Novotný konstatováním, že v oblastech občanského, obchodního i správního práva je subjektivita právnických osob realitou a není důvod, aby to bylo omezeno pouze na tyto okruhy.¹¹⁵ Stejně tak se i zabývá velmi zajímavou otázkou, kterou je námitka, že právnické osoby nejsou způsobilé jednat v trestněprávním smyslu, neboť toto úzce souvisí s problematikou zavinění. Právnické osoby podle této námitky nemají vůli, bez které není viny a bez viny není trestní odpovědnost. Základní zásada odpovědnosti za zaviněné jednání, kdy bez zavinění není trestný čin a ani trest, je odpůrci nejčastěji využívána. K tomu ovšem říká, že právnické osoby ve skutečnosti jsou schopné jednat v souladu s právní normou a i v rozporu s ní. Zaviněné jednání ve vztahu k trestní odpovědnosti právnické osoby by pak aplikoval ve smyslu „*přičitatelnosti trestného činu právnické osobě na základě vlastního výkonu tzv. rizikového managementu, tj. buď přímo protiprávního jednání vedení právnické osoby, nebo alespoň chybného zvládnutí zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku („vina vedení právnické osoby“).* Podle tohoto pojetí lze právnické osobě přičítat spáchání trestného činu, jestliže trestný čin byl spáchán přímo vlastním jednáním jejích orgánů nebo ovládajících osob, anebo jednáním jejího zaměstnance na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby či jí ovládajících osob, nebo proto, že její orgány nebo jiné odpovědné osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle zákona nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného

¹¹⁵ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.212. ISBN 978-807-3575-090.

činu“.¹¹⁶ Tento názor je zajímavý zejména z toho důvodu, jakým způsobem se následně naše úpravy se zaviněním vypořádala. V §8 TOPO

„(1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),

jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.

(2) Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo

b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle

¹¹⁶ NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s., s.212 a 213. ISBN 978-807-3575-090.

jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. “

Přičítání je v nové úpravě vyřešeno stejným způsobem, o kterém hovoří výše citovaný Novotný. Vnitřní kontrolní činnost je považována za činnost, v které je možnost shledat odpovědnost právnické osoby za trestný čin. Vnitřní kontrolu není možné chápat jen jako opatření, které kontrolní musejí dodržovat ze zákona, ale i jako opatření, které lze vyžadovat podle obecných principů výkonu kontroly.

Odpovědnost právnické osoby není odpovědností objektivní („v podstatě lze tento typ odpovědnosti připodobnit odpovědnosti za kvazidelikt, jaká je konstruována v §360 trestního zákoníku“)¹¹⁷.

§8 odst 3. a 4. TOPO:

„(3) Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2. “

(4) Ustanovení odstavců 1 a 2 se užijí i tehdy, jestliže

a) k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby,

b) právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby,

c) právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný, nebo

d) jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.

Trestní odpovědnosti právnické osoby podle §8 odst. 3 TOPO nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. Bulletin advokacie: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob., s. 19. ISSN 1210-6348.

odstavcích 1 a 2 §8 TOPO, ale i tak k závěru o trestní odpovědnosti konkrétní právnické osoby je třeba, aby bylo zjištěno, že jednání sice nelze bezpochyby připsat konkrétní fyzické osobě, ale není pochyb, že k takovému jednání došlo.

Trestní odpovědnost právnické osoby podle §8 odst. 4 není vyloučena ani z těch důvodů, kdy není fyzická osoba trestně odpovědná pro daný trestný čin, který zakládá odpovědnost právnické osoby, například z důvodů nepřičetnosti, promlčení trestní odpovědnosti nebo z jiného důvodu.¹¹⁸

Odpovědnost právnických osob, a nejen ta trestní, je bezesporu komplexní problém, který nabízí hned několik pohledů na řešení a má svá mnohá pro i proti, která byla shrnuta v důvodech potřeby i v námitkách odpůrců. Není možnost v rámci rozsahu této práce věnovat se celé problematice podrobněji, tak byly pouze naznačeny základní argumenty pro i proti zavedení, způsoby úpravy odpovědnosti právnických osob a hlavní pozornost byla věnována §8 TOPO týkající se trestní odpovědnosti právnické osoby.

Nutnost úpravy spatřuji v závazcích, které plynou z různých mezinárodních smluv i práva EU, jednak i z důvodů, že mnohá jednání, která bezesporu byla spáchána ve prospěch právnických osob, ušla postihu, neboť nebylo možno prokázat, která konkrétní fyzická osoba byla odpovědná. Ztotožňuji se s pohledem, že nepravá trestní odpovědnost, která je obsažena ve slovenské úpravě, není dostačujícím způsobem řešení, neboť poskytuje omezenou škálu sankcí a nepůsobí odstrašujícím příkladem. Ohledně otázky zavinění je ovšem problematika složitější a na kolik způsob, jakým se s tou otázkou vypořádala naše úprava, je dostačující, ukáže zejména čas a soudní praxe.

5.5. Shrnutí

Nový TZ přinesl několik novinek (zejména definici srozumění a hrubou nedbalost), které hodnotím jako pozitivní přínos pro naši právní úpravu, neboť tím byla vyřešena otázka pravé lhostejnosti a rozlišeno míra a intenzita nedbalostního zavinění. Velká část této kapitoly byla věnována problematice odpovědnosti právnických osob, neboť se jedná o nový institut v našem právním řádu, který je

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. Bulletin advokacie: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob., s. 19. ISSN 1210-6348.

účinný teprve od 1. ledna 2012, a během jeho příprav zaznělo mnoho důvodů k přijetí i proti přijetí této úpravy. Přijetí toho zákona je jistě správným krokem. Poslední problematikou, která by do budoucna mohla být řešena, je objektivní vymezení míry opatrnosti v některých situacích, které nejsou žádnou úpravou dosud řešeny, a jejich úprava by byla vhodná, aby motivovala společnost k větší opatrnosti, neboť v některých případech k požadavku opatrnosti nepřístupují dostačujícím způsobem.

Otázku dalších forem zavinění, případně jiného způsobu dělení, jak ho například navrhoval Miříčka – tedy dělení na úmysl, nedbalost a vědomou vinu, neshledávám jako aktuální, protože současný způsob dělení považují za dostačující a zcela funkční. Zvláště pak po zavedení definice srozumění není žádný závažný důvod proč současnou podobu měnit.

6. Závěr

Zavinění je jeden ze základních institutů trestního práva. V rámci této práce jsem se nejdříve zabýval otázkou zařazení zavinění do skutkové podstaty trestného činu a teprve pak charakteristikou subjektivní stránky. Velká pozornost byla věnována jediné obligatorní složce, kterou je právě zavinění.

Zavinění bylo rozebráno z hlediska toho, na jaké okolnosti se musí vztahovat i z hlediska těch, na které nemusí. Dále bylo nutné zabývat se otázkou, jak je to s případy, kdy se pachatelova představa úplně neshoduje s objektivní realitou.

Důležitou otázkou bylo rozlišení forem zavinění, které bylo vysvětleno na základě vztahu složek vědění a složky vůle. Odlišení nedbalosti od úmyslu je tedy založeno na absenci složky volní. V rámci vztahu nedbalosti a úmyslu byla osvětlena problematika konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění a rozebrán i význam nové definice srozumění, která pomohla vyřešit otázkou právě lhostejnosti.

V závěru kapitoly, která se zabývala obecným výkladem zavinění, pak byl stručný pohled věnován otázkám omylu, které jsou označovány jako „zavinění“ naruby, a které mají svůj význam při posuzování, jako která forma zavinění bude jednání posuzováno.

V třetí kapitole bylo podrobněji rozebráno nedbalostní zavinění, které je hlavním tématem této práce. Pozornost byla věnována jednak dělení nedbalosti na formu vědomou a nevědomou a jednak na to, že měřítkem nedbalosti je zachování potřebné míry opatrnosti, která je dána spojením subjektivního a objektivního vymezení. Míře opatrnosti a vymezení objektivnímu a subjektivnímu pak byl věnován další výklad.

Novinkou v našem právu je hrubá nedbalost, které byl věnován výklad včetně alternativního návrhu úpravy a vymezení vztahu k oběma formám nedbalosti, neboť hrubá nedbalost není novou formou zavinění.

Samozřejmou problematikou, které v práci taktéž byla věnována pozornost, je rozlišení případů, které leží na samé hranici úmyslu a nedbalosti.

V závěru kapitoly byla věnována pozornost historickému vývoji zavinění na našem území, na které navázala následující komparační kapitole, kde byla řešena nejprve otázka historického vztahu slovenské úpravy k té naší a následně

pak komparační srovnání rekodifikovaných úprav včetně naznačení myšlenek, které byly řešeny v rámci slovenské rekodifikace.

V závěru práce jsem věnoval pozornost návrhům na zlepšení úpravy. Pozornost byla obrácena hlavně k zhodnocení toho, co vyřešila naše nová úprava. Pozitivně hodnoceno je zejména zavedení definice srozumění. Vyřešení této otázky je i ve vztahu ke komparační části, kde bylo naznačeno, že slovenská úprava se s tímto nevyrovnala, jistě velmi přínosné. Rovněž tak zavedení hrubé nedbalosti a možnost rozlišit míru bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným zákonem je třeba chápat jako přínos pro naši právní úpravu. Navržen byl i možný postup řešení míry opatrnosti v případech, kdy tato požadovaná míra není nikde upravena. Největší pozornost byla věnována nejaktuálnější novince v českém právu, kterou je trestní odpovědnost právnických osob. Byly naznačeny možné přístupy k problematice a důvody pro i proti přijetí takovéto úpravy, včetně uvedení slovenského přístupu, kde se náš přístup právě trestní odpovědnosti jeví jako lepší. Všechny novinky v trestním právu, které souvisejí s otázkou odpovědnosti a které byly naznačeny v této práci, hodnotím jako pozitivní, i když zejména tato poslední novinka o trestní odpovědnosti právnických osob je velmi kontroverzním tématem a u ní ukáže spíše čas, jak je funkční a přínosná.

Některým otázkám vzhledem k rozsahu této diplomové práce nemohla být věnována větší pozornost, tak byly nastíněny ve stručnosti (omyl, nedbalostní trestné činy v dopravě), protože jejich vztah k tématu práce tu bezesporu je a nelze při jeho zpracování tyto otázky, alespoň nezmínit, i když jim není možné věnovat dostačující prostor pro detailní popis.

Nedbalostní zavinění a zavinění obecně bych tedy v souvislosti s historickým vývojem i po porovnání se slovenskou úpravou, hodnotil v české úpravě jako zdařilé a v současné podobě více než dostačují pro plnění své funkce, kdy „bez zavinění není trestného činu a ani trestu“.

Seznam použitých zdrojů

A. Knihy a další tištěné publikace

1. HATALA, V. Motív a trestný čin. Bratislava: SAV, 1968
2. HENDRYCH, Dušan. Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1 (Váz.).
3. IVOR, Jaroslav. Trestné právo hmotné. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. Učebnice (Iura Edition). ISBN 80-807-8099-4.
4. JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3 (Váz.).
5. KALLAB, J. Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Praha: Nakladatelství Mellantrich, 1935.
6. KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s. ISBN 978-80-7400-042-3
7. MAŠLANYOVÁ, Darina. Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s. Právní učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-338-4 (Váz.).
8. MIŘIČKA, August. Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní. Praha: Všeherd, 1934. 413 s
9. NOVOTNÝ, Oto. Trestní právo hmotné. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 311 s. ISBN 978-807-3575-090.
10. PRUŠÁK, J. Rakouské právo trestní. Praha: Všeherd, 1912.
11. SOLNAR, Vladimír. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Academia, 1972.
12. SOLNAR V. aj. Systém českého trestního práva. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
13. SOLNAR, V; FENYK, J; CÍSAŘOVÁ, D. Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněně vydání. Praha: Orac, s. r. o., 2003, s. 275. ISBN 80-86199-74-6
14. ŠÁMAL a kol, Trestní zákoník. Komentář. Praha C.H. Beck 2009 ISBN 978-80-7400-109-3
15. VLČEK, Eduard. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 3. nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s. Edice učebnic Právní fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 381. ISBN 80-210-4056-4.

B. Články a příspěvky ze sborníků

1. HERCZEG, J., Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie. 2009, roč. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348
2. JELÍNEK, Jiří a Karel BERAN. O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právní dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, 223 s. Teoretik. ISBN 978-808-7212-219.
3. KRATOCHVÍL, Vladimír. "Zrcadlo prvních třiceti šesti.." (paragrafů obecné části nového trestního zákona České republiky - 2002). Trestněprávní revue, Praha, C.H. Beck. ISSN 1213-5313, 2003, vol. Roč. 2, no. 1.
4. KRATOCHVÍL, Vladimír. Smíří se české soudy s novým ustanovením § 15 odst. 2 trestního zákoníku?. In Dny práva. Brno: Masarykova univerzita Právní fakulta, 2009. ISBN 978-80-210-4989-5. 2009, Brno.
5. ŠÁMAL, Pavel. Bulletin advokacie: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob., s. 19. ISSN 1210-6348.
6. ZEMAN Petr: Trestní odpovědnost právnických osob v mezinárodním kontextu - diskusní setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo. Trestněprávní revue 2/2012. Praha: C.H. Beck, ISSN 1213-5313

C. Právní předpisy

1. Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 300/2005 Sb., Trestný zákon, ve znění předchozích předpisů
5. Zákon č. 301/2005 Sb., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 40/2009 Sb, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

D. Judikatura

1. č. 14/1978 Sb. rozh. tr.
2. č. 19/1971 Sb. rozh. tr.
3. č. 27/1984 Sb. rozh. tr.
4. č. 28/1988 Sb. rozh. tr.
5. č. 4/1957 Sb. rozh. tr
6. č. 43/2002 Sb. rozh. tr.
7. č. 44/1988 Sb. rozh. tr.
8. č. 6/1988 Sb. rozh. tr.
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 4 Tz 9/86
10. Rozhodnutí NS ČSR 5 Tz 26/76 (č. 10/77Sb. rozh. tr.)
11. Rozsudek Nejvyššího soudu 5 Tdo 622/201
12. Rozsudek Nejvyššího soudu z 10. prosince 1968, 8 Tz 122/68
13. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR dne 16. 6. 1976 čj. Tpjf 30/76
14. Usnesení Nejvyššího soudu 3 Tdo 1355/2006 ze dne 21.03.2007
15. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010
16. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. 11 Tdo 919/2004
17. Najvyšší súd 6 Tdo 28/2011 Slovenskej republiky v Bratislave 29. júna 2011
18. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 2. 1929 sp. zn. Zm I 434/28

E. Diplomové práce

1. Tulis, J., Zavinění a omyl pachatele ve světle trestního zákoníku ČR – 2009, Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy university v Brně na katedře trestního práva. Vedoucí diplomové práce JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.
2. Kapplerová, Z., Nedbalostní zavinění v trestním právu, Diplomová práce na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni na katedře trestního práva. 2011. 80 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.
3. Jerman, R., Nedbalostní zavinění v trestním právu, Diplomová práce na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni na katedře trestního práva. 2011. 63 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.

F. Elektronické zdroje

1. Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku [online]. [cit. 2012-02-22]. Důvodová zpráva k dílu 2 – Zavinění – §15 až 17. Dostupné z WWW: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.
2. GRIVNA T. Trestní právo hmotné. In Bobek, M. – Molek, P – Šimíček, V. (eds.) Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní

politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, str. 553-581. Přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>

Summary

This thesis deals with negligence as it is one of the fundamental institutes of the Czech criminal law. The state described is current at the beginning of the year 2012, with new criminal code being valid.

In the first part this work defines the place of negligence in the Czech criminal law and it discusses its relation to characteristics (definition) of offence. It deals then with common characteristics of culpability and its two forms, which are intention and negligence, and mutual differences.

Third chapter is crucial as it deals with the main topic of this work, which is negligence. It defines the essential features of this concept and especially the importance of the degree of precaution in assessment whether it is possible to talk about negligence or not. The various forms of negligence are distinguished using the jurisprudence in which both forms are demonstrated including gross negligence, which is introduced by new criminal code. The end of the chapter is dedicated to historical view over the last one hundred years and the development of this institute.

The fourth chapter is dedicated to comparison of foreign regulation by which is meant the Slovak regulation based on the same foundations as the Czech one. This chapter compares the basic characteristics concerning the topic of this work and no relevant differences are found. The Czech adjustment offers, according the author's opinion, few differences, which then speak in favour of the Czech regulation as it seems preferable.

The end of this thesis pays attention to what was noticed necessary to adjust and evaluate what the new regulation managed to achieve. The only new proposal is more precise determination of objective measure of precaution if it is not established by regulation. The main focus is paid to criminal liability of legal entities, which haven't been adjusted in Czech Republic. This institute is not typical for continental legal system and in Czech Republic is protected since 1.1.2012. Possibilities of regulation are discussed and eventually it is dealt with the option our regulation chose.

This thesis offers the view focused mainly on negligence but it is based on the overall characteristic of culpability including mistake in criminal law, called reverse fault in Czech knowledge, and offers broader and narrower view on one of the fundamental institutes of Czech criminal law, including comparison with foreign countries, historical view and view on possible future regulations as well as new regulations and their benefit for Czech criminal law.